

MOKSLO LIETUVA

2007 m. lapkričio 1–21 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 19(375)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Atsargiai – netikri diplomai!

Vilniuje surengta Lietuvos mokslininkų mobilumo centro 3-ioji metinė konferencija. Per virtualiai veikiančią Mokslininkų mobilumo centrą Studijų kokybės vertinimo centras pagal 6-osios Bendrosios programos projektą teikia paslaugas individualiems tyrėjams bei mokslo ir studijų institucijoms.

Konferencijoje pranešimus skaitė LR Švietimo ir mokslo, LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijų, Kauno technologijos universiteto, Studijų kokybės vertinimo centro darbuotojai. Išvardysime pranešėjus iš užsienio šalių. Tai Suomijos nacionalinės švietimo tarybos švietimo konsultantė, Lisabonos pripažinimo konvencijos komiteto prezidentė dr. Carita Blomqvist, Latvijos rektorių tarybos generalinis sekretorius ir švietimo vadybos profesorius Latvijos universitete Andrejs Rauhvargers, Kanados užsienyje įgytų kvalifikacijų informacijos centro (CICIC) prie Kanados švietimo ministrų tarybos (CMEC) nacionalinis koordinatorius, nuo 2003 iki 2007 m. buvęs Europos nacionalinių informacijos centrų tinklo (ENIC) prezidentas Yves E. Beaudin ir Barselonos aukštosios ekonomikos mokyklos (Pompeu Fabra universitetas) ekonomikos, finansų ir vadybos magistro bei daktaro programų vadybininkas Duncan Hamshere.

Anksčiau D. Hamshere buvo Jungtinės Karalystės NARIC centro paslaugų padalinio vadovas, vadovavo kvalifikacijų vertintojų ir redaktorių komandai, kuri per metus dėl tarptautinių studijų atsakydavo į daugiau kaip 60 tūkst. užklausų iš viso pasaulio.

Nukelta į 15 p.

Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus pavaduotoja Aurelija Valeikienė, Yves Beaudin ir Duncan Hamshere

KTU Senato pirmininkas akad. Ramutis Bansevicius ir Senato narys prof. Jonas Dulevicius apvilks prof. Raimundą Šiaučiūną rektoriaus toga

Naujasis KTU rektorius: pirmenybė žinioms ir idėjoms

Spalio 18-ąją inauguruos naujasis Kauno technologijos universiteto rektorius prof. Raimundas Šiaučiūnas. Rektoriumi jis buvo išrinktas gegužės 23 d., kai iš 51 balsuoti atėjusio KTU Senato nario (vienas neatėjo) 28 savo balsus atidavė už studijų prorektorius R. Šiaučiūną. Jis tapo 23-uoju šios aukštosios mokyklos rektoriumi, skaičiuojant ir visus buvusius Kauno universiteto, veikusio nuo 1922 m., rektorius. Mat šis universitetas (nuo

1930 m. – Vytauto Didžiojo universitetas) buvo KTU pirmtakas.

Dabartinis KTU yra viena didžiausių aukštųjų mokyklų Baltijos šalyse. 14 fakultetų studijuoja daugiau kaip 18 tūkst. studentų, veikia 14 mokslo institutų ir centrų. Universitete dėsto 107 habilituoti daktarai ir 774 mokslo daktarai. Kartu su Kauno medicinos universitetu ir Lietuvos energetikos institutu KTU yra parengęs Kauno aukštųjų technologijų slėnio San-

taka projektą. Jeigu jam pritaris Vyriausybė, turėsime didžiausią Lietuvoje taikomųjų mokslinių tyrimų ir inovacijų parką.

Kas lėmė pasirinkimą

Kas lėmė prof. Raimundo Šiaučiūno sėkmę rinkimuose, kuriuose varžėsi tokios žinomos asmenybės kaip buvęs KTU mokslo prorektorius prof. Vytautas Ostaševičius ir Informatikos fakulteto dekanas prof. Aleksandras Targamadzė? Galimas daiktas, R. Šiaučiūno

Nukelta į 6 p.

2–3 p.

BALTIJOS ŠALYS: SVARBU DERINTI VEIKSMUS

5, 11 p.

APIE MOKSLINĖS VEIKLOS VERTINIMĄ

8–9 p.

GRĮŽTANČIOS ATMINTIES PĖDSAKAIS

10, 14 p.

EKONOMIKA: EUROPIETIŠKOS AR AMERIKIETIŠKOS VERTYBĖS?

13 p.

PATEIKTI DARBAI MOKSLO PREMIJOMS

Kad būtume geriau girdimi

Tad kuo reikšminga 1999 m. atnaujinta Baltijos intelektualinio bendradarbiavimo veikla, prasidėjusi dar 1935 m., kai Kaune buvo surengtas pirmasis tokio bendradarbiavimo kongresas?

Kartu esame Europos Sąjungoje, kur atskiros šalys ar šalių grupės turi savų interesų. Lietuva taip pat jų turi, bet mūsų balsas visoje Sąjungoje nėra labai garsus. Todėl labai svarbu jungtis su regiono ar kitomis šalimis. Taip būsime geriau išgirsti ir gerinsime savo pozicijas.

Skandinavijos šalys toliau pažengusios, ten aukštesnis gyvenimo lygis, bet ir ten nėra nė vieno unikalaus tyrimų centro (*excellence*). Dabar pietų Švedijoje planuojama įkurti neutronų greitintuvo centrą. Jis reikalingas Europos Sąjungai, ir švedai siūlo tą centrą kurti Lunde, kur veikia universitetai ir kitos aukštosios mokyklos. Be to, netoli Geteborgas ir Kopenhaga, taigi esama intelektualinės erdvės. Tuo neutronų šaltiniu galėtų naudotis ir Lietuvos mokslininkai. Švedijos ambasada kvietė Lietuvą paremti šią idėją. Toks centras būtų naudingas Europos Sąjungos šiaurės ir šiaurės rytų regionui.

Panašu į naujos Ignalinos atominės elektrinės, kuri reikalinga trims Baltijos valstybėms, statybos istoriją?

Labai panašu. Baltijos šalims labai svarbu derinti savo balsus ir veiksmus. Tuo labiau, kad esama tokio intelektualinio bendradarbiavimo tradicijų. Tarp Lietuvos, Latvijos ir Estijos mokslų akademijų pasirašytos trišalės bendradarbiavimo sutartys. Nuo 1999 m. atnaujintos Baltijos intelektualinio bendradarbiavimo konferencijos.

Ar galėtumėte įvardyti kokį nors praktišką to intelektualinio bendradarbiavimo rezultata?

Štai kad ir tos naujosios informacinės lygiagrečiųjų skaičiavimų technologijos *Grid*. Apie tas technologijas išgirdome iš CERN'o, kai Lietuva rengėsi pasirašyti mokslinio bendradarbiavimo sutartį. Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakultetas susidomėjo ir palaikė tą idėją, dabar entuziastingai įgyvendina *LitGrid* programą Lietuvoje.

Ta programa buvo išplėsta ir Baltijos valstybėms.

Buvo parengtas projektas Briuseliui, iš ten prašėme finansavimo, bet buvo sutarta, kad pritrauksime ir kaimynes – Latviją bei Estiją. Prisdėjo dar Švedija ir Lenkija. Iš pradžių žadėjo jungtis ir Suomija, bet ši šalis vykdo savo *GRID* darbus, tad ji atsisakė. Užtat atsirado labai perspektyvus *BalticGrid* projektas. Jis sėkmingai vykdomas ir tai tikros kaimyninių šalių mokslinės bei technologinės integracijos pavyzdys. Pinigai ateina ne atskiroms valstybėms, bet konkrečioms darbams.

Kas vadovauja „BalticGrid“ darbams?

Vadovaujama iš Stokholmo, o bendraujama per telekonferencijas ir kitais būdais.

Baltijos šalims svarbu derinti savo balsus ir veiksmus

Rygoje spalio 9–10 d. vyko XI Baltijos intelektualinio bendradarbiavimo konferencija *Baltijos valstybių nacionalinės plėtros strategijos akademinis vaizdas*. Ką šis bendradarbiavimas duoda Lietuvos mokslui, kokias ateities gaires brėžia, kalbėmės su Lietuvos mokslų akademijos prezidentu akad. Zenonu Roku RUDZIKU.

Ar būtų įmanoma apskaičiuoti, kiek kainavo lygiagrečiųjų skaičiavimų technologijos ir kiek jos davė naudos?

Man nekyla abejonų, kad davė didžiulės ekonominės naudos. Toms technologijoms iš Lietuvos biudžeto gauta ne tiek jau daug lėšų, jei teisingai prisimenu, tai apie 300 tūkst. litų. Tą naudą reikia teisingai skaičiuoti, nes savo turimus kompiuterius paprastai naudojame nedideliu našumu. Dalį kompiute-

Naujų problemų nekyla?

Gali būti, kad naudotojas nenori savo uždavinių paleisti į bendrą kompiuterinę erdvę. Bet juk esama apsaugos sistemų. Tai išspręsti arba sprendžiami klausimai. *GRID* technologijos visose Europos šalyse labai plačiai naudojamos.

Bet kalbant apie naudą, kurios neįmanoma apskaičiuoti, gal ji truputį mistifikuojama? Mokslininkų skaičiavimų galimybės aišku, padidėja.

teriniai telkiniai (klasteriai) yra labai įvairūs, tad reikia juos deramai sujungti. Dirbant įgyjama patirtis. Tad abejojančiųjų *GRID* technologijos nauda vis mažiau.

Baltijos moterys rodo pavyzdį

Pateikėte vieną Baltijos šalių mokslininkų bendradarbiavimo pavyzdį – lygiagrečiųjų kompiuterinių skaičiavimų projektą „BalticGrid“. Ar turime daugiau tokių pavyzdžių?

Galiu pateikti projekto, skirto moterų vaidmeniui moksle didinti, pavyzdį. Šis projektas kilo iš Europos fizikų draugijos projekto, kurį inicijavo vienas švedų mokslininkas. Tai nestebina, nes Skandinavijoje moterys moksle iš tikrųjų atlieka didesnę vaidmenį negu Lietuvoje. Mūsų šalyje kyla demografinių problemų, mažėja abiturientų ir aukštųjų mokyklų absolventų, o specialistų poreikis technologiniuose ir kituose moksluose didėja. Viena išeitis – į tiksluosius mokslus pritraukti merginas ir moteris. Šiuo metu į Vilniaus universiteto Fizikos fakultetą stoja tik 14 proc. merginų ir 86 proc. vaikinių.

O Matematikos ir informatikos fakultete merginos sudaro tikriausiai pusę studijuojančiųjų?

Apskritai tai labai įdomus fenomenas. Visada stebėjau, kad merginos nebijo stoti į matematikos mokslus, o fizikos vengia. Šias priežastis reikia nagrinėti. Europos fizikų draugija paragino nacionalines fizikų draugijas įkurti nacionalinius komitetus *Moterys fizikoje*. Lietuvoje įkūrėme toki komitetą, radome keletą labai aktyvių moterų – doc. Dalią

Šatkovskienę iš Vilniaus universiteto ir dr. Aliciją Kupliauskienę, kuri yra Teorinės fizikos ir astronomijos instituto mokslinė sekretorė. Galima paminėti ir kitas. Pradėjusios domėtis šia programa jos parengė projektą Europos Sąjungai, įtraukė į šią veiklą ir kitas Baltijos šalis ir taip pradėjo regioninę veiklą. Prisdėjo lenkai ir kai kurios skandinavų šalys. Projektas teigiamai įvertintas Briuselyje, gavo finansavimą. Dabar vykdomas ES projektas *BASNET*.

Džiaugiamės moterų įtraukimu į mokslą, bet ar tai nėra feminizmo apraiškos jau ir moksle? Ar galima skirstyti mokslą į „moterišką“ ir „vyrišką“?

Mokslas neskirstomas, tiesiog stengiamasi pritraukti moterų. Jos raginamos drąsiau siekti mokslo ir jame dirbti. Labai svarbu gerai pavyzdžiai. Prancūzijoje ir Lenkijoje fizikos srityje dirba didelis moterų procentas. Iš dalies tai gali būti ir dėl Marijos Skladovskos-Kiuri pavyzdžio. Ji įrodė, kad ir moterys fizikoje gali tapti Nobelio premijos laureatėmis.

Kadangi esate fizikas, tai į šį mokslą daugiausia ir kreipiate dėmesio? Būtų įdomu išgirsti ir apie kokį nors humanitarinių ar socialinių mokslų atstovų projektą, kuris artintų Baltijos šalis.

Humanitarai labai aktyvūs. Latvijos MA Senato pirmininkas akad. Janis Stradinis, buvęs šios Akademijos prezidentas, vadovauja savo šalies valstybinei mokslų programai *Letonika*. Baltijos intelektualinio bendradarbiavimo konferencijoje viena iš rezoliucijų, kurią pasirašėme, kaip tik ir skirta derinti letonikos ir lituanistikos, letonikos ir ugrofinių tyrimus. Globalizacijos sąlygomis labai svarbu saugoti kiekvienos tautos tapatumą, kultūrų įvairovę.

Užsitikrinti Baltijos šalių energetinį saugumą

Atrodo, kad šį kartą konferencijoje Rygoje bene daugiausia dėmesio buvo skiriama Baltijos šalių energetikos strategijos dalykams.

Taip naktį atrodo Rygos Rotušės aikštėje atstatyti Juodagalvių gildijos namai, kurie pirmą kartą buvo paminėti 1334 metais

Latvijos MA prezidentas akad. Juris Ekmanis ir Latvijos švietimo ir mokslo ministrė, Latvijos MA tikroji narė Baiba Rivža sveikina Lietuvos MA prezidentą akad. Zenoną Roką Rudziką, kuriam tik ką įteiktas Baltijos mokslų akademijų medalis

rinių išteklių atidavus bendram naudojimui kompiuteris gali dirbti po 24 val. per parą septynias paras per savaitę.

Kokia iš to nauda konkrečiam kompiuterių savininkui?

Jis ir pats gauna nepalyginamai didesnius kompiuterinius išteklius. Nebereikia turėti savo itin galingo kompiuterio, o galima spręsti daug sudėtingesnes užduotis. Aišku, yra ir problemų, nes reikia pritaikyti savo programas prie tam tikrų bendrų reikalavimų.

Panašiai galima paklausti, ar kokybę galima išmatuoti kiekybiškai. Vos pradėjus taikyti *GRID* technologijas buvo nemažai skeptikų, kurie įrodinėjo, kad net naudojant superkompiuterį gaunamas nepakankamas efektas. Bet daug kas priklauso nuo sprendžiamų uždavinių ir jų teikėjo patirties. Pasaulinė praktika rodo, kad efektas neabejotinai. Bet kad jis būtų, reikia įdėti daug darbo. Taip pat ir kompiuterių išteklių turi būti suderinti, skirtingų naudotojų kompiute-

Visų trijų Baltijos valstybių energetikos strategijos rengimą inicijavo šių valstybių mokslų akademijos. Konferencijos Rygoje organizatoriai latviai pageidavo, kad vieną svarbiausių pranešimų skaitytų Lietuvos MA tikrasis narys Jurgis Vilemas. Akivaizdu, kad mums būtina vienyti pastangas, nes visos trys Baltijos valstybės priklauso nuo Rytų kaimyno energetinių išteklių, mūsų šalių elektros tinklai nesujungti su Vakarų valstybių tinklais, tad mums tiesiog būtina koordinuoti veiksmus. Svarbu našiau panaudoti Būtingės terminalą. Latvijoje įrengta dujų saugykla, kuri taip pat ne iki galo panaudojama. Gyvenimas verčia telkti pastangas ir užsitikrinti energetinį Baltijos valstybių saugumą. Bendra atominė elektrinė taip pat galėtų jį padidinti. Tai būtų alternatyvus energetikos šaltinis, sumažintų priklausomybę nuo vienos šalies ir užtikrintų Baltijos valstybių ekonomikos stabilumą.

Šalia trijų Baltijos valstybių – Latvijos, Estijos ir Lietuvos – Baltijos intelektualinio bendradarbiavimo konferencijoje Rygoje dalyvavo taip pat Suomijos ir Švedijos atstovai.

Skandinavai visą laiką nuoširdžiai palaikė ir palaiko Baltijos valstybes. Kaip buvęs Lietuvos fizikų draugijos prezidentas galiu pasakyti, kad vos išsikovojusios nepriklausomybę Baltijos valstybėms buvo labai svarbu kuo greičiau įsitraukti į Europos fizikų šeimą. Siekėme įstoti į Europos fizikų draugiją, bet turėjome mokėti nario mokesčių, kuris mus gerokai gąsdino. Skandinavai „pasidalijo“ Baltijos valstybėmis: Suomijos fizikų draugija sumokėjo nario mokesčius už estus, Švedijos – už latvius, o Norvegijos ir Danijos fizikų draugijos – už lietuvius. Taip tęsėsi beveik tol, kol tapome Europos Sąjungos narėmis. Estai pirmieji tos dovanos atsisakė, vėliau latviai, mums irgi buvo nepatogu toliau išnaudoti danus ir norvegus. Bet kol stojo-

mės ant kojų, skandinavai mums labai padėjo.

Kalbate tik apie fizikų draugiją, o tu draugijų Lietuvoje dešimtys.

Aktyvių, garsiau pasireiškiančių mokslo draugijų Lietuvoje nėra daug. Reikėtų skatinti jų veiklą,

Latvijos MA Senato pirmininkas akad. Janis Stradinis per konferencijos pertraukėlę diskutuoja su Estijos MA prezidentu akad. Richardu Vilemsu

sudaryti sąlygas steigti naujoms. Mes net skatiname Lietuvos MA padėti kurtis mokslo draugijų asociacijai. Net ir birželio mėn. politinių partijų pasirašytame susitarime teigiama, kad būtina stiprinti mokslo ir kitų visuomeninių draugijų veiklą.

Lietuvoje tos mokslo draugijos aktyviau pradėjo steigti bene nuo 1961 metų. Anksčiau atskiros mokslo ar studijų institucijos leisdavo savo mokslo darbus. Bet esame per maži, kad būtume pajėgūs leisti tiek daug žurnalų, eikvotume lėšas ir skaidytume jėgas. Įsteigus Lietuvos fizikų ir Lietuvos mate-

matikų mokslo draugijas, buvo įkurti Lietuvos fizikos rinkinys, Lietuvos matematikos rinkinys ir kiti. Tų žurnalų redkolegijos buvo sudarytos iš įvairių institucijų mokslininkų, jų turinys ir kokybė labai pagerėjo. Tą patį rodo ir pasaulinė

klauso nuo ministerijos. Estijoje dalis institutų priklauso kitoms ministerijoms. Kodėl Sveikatos apsaugos ar Žemės ūkio ministerijoms negalėtų priklausyti keletas institutų? Juk taip praecityje yra buvę.

riams nuvykti į Estiją ir iš esmės pasidomėti jų mokslo pertvarkos reikalais. Praktiškai daug dalykų lyg ir žinomi, kartais reikia tik ryžto atliekant reformą. 2009 m. kita, jau XII Baltijos intelektualinio bendradarbiavimo konferencija vyks Lietuvoje, ir mums reikia gerai pagalvoti apie jos tematiką. Vis dėlto atvažiuoja pirmieji šalių mokslų akademijų asmenys, tad jų pranešimų būtų pravartu paklausti ir platesnei visuomenei. Pagaliau yra ir ne pirmieji, bet problemas išmanantys asmenys, aktyviai toje srityje dirbantys.

Latvijos MA prezidentas Juris Ekmanis kartu yra ir Latvijos mokslų tarybos pirmininkas. Kaip vertinate tokių pareigų sudvejinimą?

To reikėtų paklausti paties J. Ekmano ir latvių. Estijos valstybės prezidentas taip pat turi neformalią patarėjų tarybą, su kurios nariais jis periodiškai susitinka. Buvęs Estijos MA prezidentas Jurijus Engelbrechtas, labai aktyvus Europos mastu, dabar yra visos Europos mokslų akademijų sąjungos prezidentas. Jis taip pat dažnai susitinka su savo šalies vadovu, bendrauja ir neformalioje aplinkoje, o po kurio laiko, žiūrėk, kai kurias savo mintis atpažįsta savo šalies prezidento kalbose. Tai labai teigiamas dalykas, kai valstybės vadovas įsiklauso į mokslininkų balsą.

Koks Jums susidarė įspūdis, ar Estijos ir Latvijos mokslų akademijos sugebėjo išvengti tam tikros atskirties nuo savo šalių politikų, apskritai visuomenės? Juk ne paslapta, kad Lietuvos mokslų akademija po nepriklausomybės paskelbimo buvo puolama kaip „anos sistemos“ institucija, geriau jos, girdi, nebūtų dabartiniame Lietuvos mokslo žemėlapyje. O jei ir būtų, tai tebūnie senelių klubas, kurio nariai gali rinktis ir diskutuoti prie arbatos puodelio, bet į nieką daugiau girdi, tegul nepretenduoja.

Man iš šalies nėra paprasta vertinti, kaip buvo ir yra kaimynų šalyse, geriausiai būtų apie tai padiskutuoti su latviais ir estais. Užtat pasakysiu apie Lietuvos MA. Kone kiekvienas jos narys dirba ir kitur, dalyvauja įvairiuose renginiuose. Štai kad ir šios kelionės į Rygą dalyvis akad. Valdemaras Razumas dalyvauja įvairiuose komisijų veiklose, taip pat tenka panašiai dalyvauti MA viceprezidentei akad. Veronikai Vasiliauskienei ir man pačiam. Tą patį galėčiau pasakyti ir apie kitus narius. Taigi atskirties nuo šalies gyvenimo nematau. Gal daugiau reikėtų dirbti su visuomene, aiškinti savo vaidmenį, kad žmonės nemanytų, jog Akademija yra kažkokia uždara mokslininkų organizacija. Mūsų tinklalapyje lankosi nemažai žmonių, vadinasi, domisi. Savo veikloje daug ką esame pakeitę, stengiamės stiprinti ekspertinę funkciją.

Dabar keičiasi Lietuvos mokslų tarybos funkcijos, ji taps labiau vykdančiąja institucija. Praktiškai Lietuvos MA teks būti vos ne vienintele ekspertine institucija. Todėl ir raginame, kad ministerijos, Vyriausybė ir Seimas labiau pasinaudotų Akademijos potencialu. Iš Ūkio ministerijos gavome raštą ir su Lietuvos mokslų taryba renzuojame didelius projektus, kompleksines mokslines programas. Taigi MA vaidmuo didėja, stengiamės aktyviai dalyvauti šalies gyvenime.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

praktika – mokslinius žurnalus dažniausiai leisdavo mokslo draugijos. Tačiau kai Vakaruose buvo įsitikinta, kad tai pelninga, didelę dalį žurnalų ėmė leisti firmos. Dėl to kyla tų žurnalų prenumeratos kaina, prasideda kiti nemalonūs dalykai.

Kodėl išnyko dinozaurai

Mums labai svarbi kaimynių Latvijos ir Estijos patirtis kad ir mokslo bei studijų veiklos organizavimo srityje. Atkreipėte dėmesį, kad Estijos fizikų draugija pirmoji atsisakė suomių finansinės pagalbos. Ir tai ne vienintelis estų žengimo pirmyn pavyzdys: Estijos mokslininkų atlyginimai kelis kartus didesni už Lietuvos mokslininkų, dėstytojų ir profesūros atlyginimus. Taigi Estija pirmoji įveikė nesėkmių ruožą, kurį teko įveikti visiems iš vienos socialinės sistemos ropščiantis į atvirąją visuomenę ir rinkos ekonomiką. Kaip atsitiko, kad mažoji Estija gana smarkiai pralenkė Latviją ir Lietuvą, bent jau mokslo ir studijų srityje?

Nėra paprasta atsakyti keliais žodžiais. Mažam gal lengviau persitvarkyti. To paties klausimo tąsa būtų ir tokia: kodėl išnyko dinozaurai? Mano galva, jie buvo per dideli, kad galėtų prisitaikyti prie naujų, staigiai pasikeitusių sąlygų. Mažesni dariniai būdami lankstesni lengviau prisitaiko. Estams daug padėjo suomia, kurie labai artimi savo kultūra, mentalitetu, pagaliau Estija ir Suomija arti viena kitos. Suomija buvo labai smarkiai pažengusi pirmyn, atvėrė savo sieną estams. Juk daug naujų pasaulinių firmų į Latviją ir Lietuvą atėjo per Estiją. Estai daugelį reformų atliko ryžtingai, bet protingai, atsargiai. Kad ir mokslo institutų reformą. Dalis jų Estijoje labai greitai tapo universitetų mokslo institutais, tačiau jų priklausomybė buvo skirtinga. Štai Lietuvoje visi mokslo institutai praktiškai pavaldūs Švietimo ir mokslo ministerijai, nes net ir integravimas į universitetus juk pri-

Jūs pasisakote už žinybinę priklausomybę moksle?

Kitoms ministerijoms lengviau rasti galimybių paremti atskirų krypčių tyrinėjimus. Švietimo ir mokslo ministerijai tenka nepaprastai platus veiklos baras, nuo ikimokyklinio ugdymo įstaigų, visos švietimo sistemos iki studijų ir mokslo. Visos tos sritys labai svarbios, o mokslas lieka trečioje vietoje. Mokslininkai skatinami rašyti straipsnius, o gal būtų geriau, jeigu jie daugiau laiko skirtų naujoms technologijoms, išvedintų naujas augalų ar gyvulių veisles, patentuotų savo naujoves. Pagaliau padėtų, konsultuotų, šefuotų ir t. t. Už tai greta publikacijų juos reikėtų labiau vertinti. Vien pagal publikacijas vertinant mokslinius darbus lazda buvo perlenkta.

Bet ar toks mokslo institutas netaps tik taikomųjų darbų atlikėjais?

Žinoma, gali nukrypti tik į taikomąją veiklą, tapti pagalbinu priedėliu prie ministerijos ar kitos institucijos. Turime sugalvoti saugiklius: gal tie institutai galėtų būti dvigubos priklausomybės ar panašiai, kad derintų fundamentinius ir taikomuosius tyrimus. Man patinka toks girdėtas teiginys: nėra taikomojo mokslo, jeigu nėra mokslo, kurį būtų galima taikyti. Taikomas mokslas be fundamentinio faktiškai neįmanomas.

Šia prasme estai elgiasi protingiau, lankščiau negu lietuviai ar latviai.

Teikia peno apmąstymams

Taigi Baltijos intelektualinio bendradarbiavimo konferencija mums teikia peno apmąstymams, nes priverčia idėmiau pažvelgti ir įvertinti kaimynų patirtį. Bet estai apie šią savo patirtį, moksle padarytą pertvarką konferencijoje nekalbėjo, neanalizavo ir savo patirties, kaip jiems pavyko išvengti klaidų, į kurių liūną pateko Lietuvos ir Latvijos mokslas bei aukštosios studijos.

Nematau, kad yra kokių nors sunkumų mūsų mokslo organizato-

Lietuvos delegacijos nariai Rygoje prie Latvijos MA rūmų: akad. Zenonas Rokus Rudzikas, dr. Andrius Bernotas, Violeta Skirgailienė, akad. Jurgis Vilemas ir akad. Valdemaras Razumas

Prof. Eimutis JUZELIŪNAS,
Chemijos instituto direktorius

Nobelio premija chemijos srityje – Gerhardui Ertlui

Žvilgsnis į laureato publikacijų sąrašą

2004 m. pasirodė Amerikos Chemikų draugijos žurnalo *Journal of Physical Chemistry B* specialusis numeris, skirtas vokiečių chemiko Gerardo Ertlo (Gerhard Ertl) mokslinei veiklai pažymėti. Tuomet šio žurnalo vyriausiasis redaktorius pasakė: „Šis žmogus ketina vieną dieną gauti Nobelio premiją.“ Jo žodžiai išsipildė po trejų metų. Nobelio premija chemijos srityje 2007 m. buvo paskirta prof. G. Ertlui už cheminių procesų tyrimus ant kietųjų paviršių. Panaši Nobelio premija buvo įteikta 1932 m., kai laureatu tapo Irvingas Langmuiras (Irving Langmuir, 1881–1957) už tyrimus ir atradimus paviršiaus chemijoje.

Gerhardas Ertlas gimė 1936 m. spalio 10 d. Vokietijoje Bad Canstadt mieste (šiuo metu yra Štutgarto dalis). Jis mokėsi Štutgarto technikos universitete (1955–1957), vėliau Paryžiaus universitete (1957–1958) ir Liudviko Maksimilijano universitete (Ludwig Maximilians Universität) Miunchene (1958–1959). 1965 m. Miuncheno technikos universitete įgijo daktaro laipsnį. Po habilitacijos 1967 m., būdamas tik 31 metų, G. Ertlas tapo Hanoverio technikos universiteto Fizinės chemijos ir Elektrochemijos instituto direktoriumi bei profesoriumi. Vėliau – ir Liudviko Maksimilijano universiteto Fizinės chemijos instituto direktoriumi ir profesoriumi (Miunchenas). 1985 m. paskiriamas Makso Planko (Max Planck) draugijos Frico Haberio (Fritz Haber) instituto direktoriumi Berlyne. Šias pareigas profesorius ėjo iki 2004 metų. Dabar tame pačiame institute laureatas yra profesorius emeritas.

Įdomiausia, kad Makso Planko draugija ir Frico Haberio institutas pavadinti taip pat Nobelio premijos laureatų vardais. Taigi G. Ertlas pratęsė šias garbingas tradicijas.

Kaip teigia pats laureatas, dažniausiai yra manoma, jog chemikai daugiausia tyrinėja reiškinį, vykstantį skysčiuose arba dujose, tačiau praktiniu ir moksliniu požiūriais labai svarbi kietųjų kūnų paviršiaus chemija. Autorius darbai padėjo gerokai išplėsti paviršiaus cheminių savybių suvokimo ribas, o tai leido geriau suprasti tokius reiškinį kaip visuotinis atšilimas dėl atmosferos ozono sluoksnio plonėjimo

(reakcijos stratosferoje vyksta smulkių ledo dalelių paviršiuje), ekologiškų kuro elementų veikimas (pavyzdžiui, hibridiniuose automobiliuose), metalų korozija ar automobilių išmetamų teršalų kiekio sumažinimas panaudojant katalizatorius.

Buvo įdomu gilintis į G. Ertlo publikacijų sąrašą, nes daugelyje jo tirtų sričių yra atliekami tyrimai ir Chemijos institute, Vilniuje.

Pirmoji laureato publikacija pasirodė 1961 m. žurnale *Berichte der Bunsengesellschaft für Physikalische Chemie*. Ji yra skirta greitoms disociacijos reakcijoms, kai sistema paveikiama temperatūros šuoliu, sukeltu mikrobangų impulsu. Straipsnio eksperimentinė medžiaga – autoriaus diplominio darbo dalis. Darbas publikuotas vokiečių kalba (matyt, tuo metu globalizacijos vėjai dar stipriai nepūtė). Publikacijos bendraautorius ir darbo vadovas – Haincas Gerišeris (Heinz Gerischer), kuris elektrochemikams yra gerai žinomas kaip vienas

iš puslaidininkų elektrochemijos ir fotoelektrochemijos kūrėjų. Tuo metu H. Gerišeris dirbo Makso Planko draugijos Metalų tyrimo institute. Pažymėtina, kad Lietuvoje fotoelektrochemijos srityje dirba Chemijos instituto mokslo darbuotojai A. Survila ir P. Kalinauskas.

G. Ertlo daktaro disertacijos tyrinėjimų sritis – vandenilio oksidacijos kinetika ant germanio monokristalų. Po daktaro (vok. Dr. Rer. Nat.) laipsnio suteikimo fizinės chemijos srityje G. Ertlas pradėjo habilitacijos darbo projektą. Habilitacijos darbo tema: *Paviršiaus struktūros ir reaktyvumo tyrimai panaudojant žemos energijos elektronų difrakciją*. Darbas, kurį pabaigęs autorius gavo privatdocento vardą, buvo atliktas per dvejus metus.

Pirmasis autoriaus pionieriškas paviršiaus mokslo straipsnis pasirodė 1966 m. žurnale *Surface Science* (G. Ertlas buvo šio žurnalo regioniniu redaktoriumi nuo 1977 iki 1986 m.). Darbe nagrinėjamos pa-

Nobelio premijos laureatas prof. Gerhardas Ertlas (Gerhard Ertl)

dažniausiai reikia kolektyvinių pastangų, yra fenomenalūs.

Kaip jau minėta, laureatui Nobelio premija buvo paskirta už che-

kuro elementus (angl. *fuel cells*), kuriuose kaip kuras naudojami vandenilis ar metanolis. Iš Lietuvos mokslininkų šioje srityje labai produktyviai dirba Z. Jusys; pastaraisiais metais jis darbuojasi Ulmo universitete (Vokietija). Malonu, kad Z. Jusys šią vasarą pagal protų susigražinimo programą viešėjo Chemijos institute ir skaitė paskaitą apie elektrochemines sistemas, aktualias kuro elementų gamyboje. Paviršiaus elektrokatalizės reiškinį taip pat tyrinėja Chemijos instituto mokslo darbuotojai A. Vaškėlis ir E. Norkus.

G. Ertlas taip pat tyrinėjo vario elektrochemiją. Kinetiniams tyrimams buvo panaudota elektrocheminė kvarco kristalo mikrogravimetrija (EQCM) metodika. Tyrimai atlikti kartu su EQCM ekspertu Konradu Vailu (Konrad Weil), kuris 1997–2003 m. buvo Frico Haberio institute vizitaujantis mokslininkas. Profesorius K. Vailas pranešimus taip pat yra skaitęs Lietuvoje, Baltijos šalių elektrochemijos konferencijoje. Chemijos institute vario elektrocheminės kinetikos tyrimus taip pat atliko K. Leinartas, V. Kapočius, A. Survila ir E. Juzeliūnas.

Pastaraisiais metais G. Ertlas tyrė adsorbcijos ir katalizės reiškinį ant rutenio dioksido paviršiaus. Šio oksido laidumas priylgsta metalų laidumui, be to, iš kitų jis išsiskiria katalitiniu efektu ir didele elektrine talpa (angl. *supercapacitors*). Chemijos institute rutenio dioksido elektrochemijos tyrimus atlieka P. Miečinskas, K. Leinartas ir E. Juzeliūnas.

Kita labai svarbi Nobelio laureato tyrimų sritis – paviršiumi sustiprinta Ramano spektroskopija. Autorius ypač sutelkė dėmesį į vienos molekulės spektroskopiją ir adsorbcijos procesus. Chemijos institute taip pat dirba Ramano spektroskopijos ekspertas G. Niaura. Jis yra atlikęs fundamentinius adsorbcijos tyrimus ant vario elektrodų, bioelektrocheminėse sistemose ir kitur.

Vandenilio sąveikos su metalų paviršiais tyrimai aktualūs metalų korozijos procesams. Nobelio premijos komitetas pabrėžė vieną svarbiausių G. Ertlo nuopelnų: laureatas paaiškino, kodėl rūdija geležis. Chemijos institute panašioje srityje darbuojasi Medžiagotyros ir korozijos skyrius. Mokslo darbuotojai gilinasi į nanogravimetrinius korozijos tyrimus, magnetroninį lydinių formavimą ir jų savybes, mikrobiologinę koroziją, struktūrinių faktorių įtaką metalų korozijai, biotepalų chemiją, jų įtaką korozijai ir t. t. (R. Ramanauskas, K. Leinartas, P. Miečinskas, S. Asadauskas, A. Lugauskas, E. Juzeliūnas).

Laureatas taip pat daug dėmesio skyrė platinos ir aukso elektrocheminių sistemų tyrimams bei paviršiaus nanostruktūrinimui. Chemijos institute šiose srityse dirba K. Juodkazis, J. Juodkazytė ir A. Jagminas.

Gerhardas Ertlas yra subūręs savo mokinių ir bendradarbių profesinę bendruomenę. Ją sudaro 110 doktorantų, 9 kolegos, jo grupėje apgynę habilitacinius darbus, ir 58 prestižinio Aleksandro fon Humbolto (Alexander von Humboldt) fondo stipendiatų ir premijų laureatų. Šie mokslininkai sudaro tam tikrą virtualų mokslo darinį, kuris ateityje, be abejo, padarys dar ne vieną proveržį elektrochemijos, paviršiaus mokslo bei technologijų srityse.

Prof. Gerhardas Ertlas ir Berlyno Laisvojo universiteto Švietimo, mokslo ir tyrimų senatorius prof. Jurgenas Ziolneris (Jürgen Zöllner)

viršiaus struktūros bei reakcijos ant vario monokristalų. Lietuvoje elektrochemines reakcijas ant vario monokristalų tyrinėjo R. Sližys, S. Žukauskas, E. Sabonienė, P. Miečinskas ir E. Juzeliūnas.

G. Ertlas yra paskelbęs apie 670 mokslo darbų. Per dvi dešimtis straipsnių autorius publikavo prestižiškiausiuose žurnaluose *Nature* (5 straipsniai) ir *Science* (18 straipsnių). Stebina nepaprastai didelė autoriaus darbų gausa. Antai 1995 m. jis publikavo 45 darbus, du iš jų žurnale *Science*. Po metų pasirodė 29 publikacijos, trys iš jų žurnale *Science*. Suprantama, kad dirbti tokiu tempu, kai vos ne kas savaitę publikuojama po mokslinį straipsnį, reikia kolektyvinių pastangų. Tai akivaizdus ne tik lyderio, bet ir Fizinės chemijos departamento bei viso Frico Haberio instituto aukštas mokslinis bei organizacinis lygis. Kita vertus, laureatas yra publikavęs 76 straipsnius be bendraautorio. Tokie rezultatai eksperimentiniame moksle, kur

minių procesų tyrimus ant kietųjų paviršių. Tačiau tokią formuluotę būtų galima kiek patikslinti. Dauguma autoriaus tyrimų buvo atlikti ant elektrai laidžių paviršių, t. y. metalų ir puslaidininkų, o tokios sistemos yra priskiriamos elektrochemijos sričiai. Neatsitiktinai daugelis jo darbų publikuota elektrochemijai skirtuose žurnaluose: *Electrochimica Acta*, *Journal of Electroanalytical Chemistry*, *Journal of Electrochemical Society*, *Faraday Discussions*, *Journal of Physical Chemistry B*.

Smulkiau apžvelgti autoriaus tyrinėjimų sritis nėra paprasta, nes jų gana daug. Todėl paminėsime tik tas sritis, kuriose aktyviai dirbama Lietuvoje, daugiausia Chemijos institute.

Profesorius G. Ertlas tyrinėjo deguonies, vandenilio, azoto, anglies monoksido, metanolio, organinių rūgščių adsorbcijos ir elektrocheminės oksidacijos mechanizmus ant rutenio dioksido, platinos, aukso bei modifikuotų elektrodų. Dalis šių tyrimų yra svarbūs kuriant

Lietuvos
mokslų akademija
skelbia 2007 m. premijų
konkursus

- Vardinių premijų konkursus:
Simono Daukanto (*istorija*)
Juozo Dalinkevičiaus (*geomokslai*)
Pranciškaus Šivickio (*biologija*)
Vlado Lašo (*medicina*)
- Jaunųjų mokslininkų mokslinių darbų konkursą
- Aukštųjų mokyklų studentų mokslinių darbų konkursą
- Jaunųjų mokslininkų-ekonomistų mokslinių darbų konkursą akad. K. Meškauskio premijai

Plačiau www.lma.lt

Apie mokslo ir studijų institucijų mokslinės veiklos vertinimą

Rimas NORVAIŠA,
Alfredas RAČKAUSKAS

Pastaruoju metu daug diskutuojama apie būsimą studijų finansavimą reformuojamoje švietimo ir mokslo sistemoje. Špagos kryžiuojasi tarp „krepšelininkų“ ir „bazininkų“. Pirmieji įsitikinę, kad valstybės lėšas studijoms geriausiai paskirstys būsimi studentai. Antrieji teigia, kad finansuoti reikia studijų programas atsižvelgiant į aukštosios mokyklos veiklos rezultatus.

Tuo tarpu mokslinių tyrimų finansavimo reformos projektai lyg ir nesulaukia didesnio mokslo bendruomenės dėmesio. Tiesa, tam tikrą šurmulį sukėlė humanitarinių ir socialinių mokslų finansavimo problema, tačiau rimtesnių sprendimų čia nebuvo priimta. Tokia ramybės būseną gali būti apgaulinga ir žalinga, nes iš esmės sutariama tik dėl mokslo finansavimo bendrų principų ir nediskutuojama nei apie jų įgy-

vendinimą, nei apie čia slypinčias problemas. Vienintelis viešai aptarinėjamas mokslinės veiklos reformos klausimas – kas skirstys būsimus finansų srautus – speciali agentūra, reformuota mokslo taryba, o gal dvi tarybos? Mūsų nuomone, svarbesnis yra klausimas – kaip skirstys? Reformos sėkmė turi priklausyti nuo mokslo bendruomenės pasirinktų formulių, o ne nuo valdininkų palankumo.

Mokslo finansavimo principai ir jų įgyvendinimas

Partijų susitarimo dėl mokslo ir studijų sistemos pertvarkos principų 8 punkte teigiama: „Mokslo veikla finansuojama konkursiniu principu įgyvendinant mokslo programas ir projektus, o mokslo ir meno veiklai, susijusiai su II ir III pakopų studijomis, skiriamas finansavimas pagal rezultatus. Valstybė remia mokslininkų dalyvavimą tarptautinėse mokslo programose ir projektuose.“ Panašios nuostatos yra ir projekte, kurį rengė darbo grupė mokslo ir studijų reformos modeliui parengti.

Šie principai iš esmės numato mokslo finansavimą pagal pasiektus ir planuojamus rezultatus. Taigi juos įgyvendinant vienaip ar kitaip teks vertinti mokslinę veiklą. Čia nėra nieko naujo. Mokslinės veiklos rezultatus ir planus vertinti tenka nuolat. Pavyzdžiui, skelbiant rezultatus akademinuose leidiniuose, skirstant grantus, sprendžiant, ar mokslininkai atitinka einamas arba suteikiamas pareigas, atliekant mokslo ir studijų institucijos vidinę lyginamąją analizę, lyginant skirtingų mokslo kryptių ar valstybių mokslinį potencialą, ar tiesiog norint premijuoti atskirus mokslininkus bei jų grupes.

Ne mažiau įprasti yra ir metodai, naudojami vertinant mokslinę veiklą: ekspertinis vertinimas (*angl. peer review*), straipsnių recenzavimas, įvairiais statistiniais rodikliais grindžiama bibliometrinė analizė. Kiek sunkiau vertinti mokslo kokybę. Gal todėl, kad net pati sąvoka vis dar yra diskusijų objektas. Štai straipsnių rinkinyje *Kokybė moksle (Quality in Science)*, MIT Press, 1982 m.) taip pat nėra bendros nuomonės apie mokslinių tyrimų kokybės turinį. Šios knygos autoriai ypač pabrėžia, kad vis dažniau mokslinė veikla vertinama naudojantis kiekybiniais rodikliais, kurie neatspindi vertinamų reiškinių kokybinių aspektų ir neatskleidžia tiriamų procesų sudėtingumo. Tiek minėtoje knygoje, tiek daugelyje kitų straipsnių patariama ypač atsargiai elgtis tais atvejais, kai mokslinės veiklos vertinimas siejamas su finansavimu. Neigiamų pavyzdžių galime rasti ir Lietuvoje. Pakanka prisiminti, kas atsitiko su ISI (Mokslinės informacijos instituto) sąrašo žurnaluose publikuotų straipsnių skaičiaus dinamika tose institucijose, kuriose buvo įvestas papildomas mokestis-premija už tokias publikacijas. Niekas neabejoja, kad tose institucijose staigus ir žymus straipsnių skaičiaus padidėjimas vargiai atspindėjo mokslinės veiklos kokybės gerėjimą.

Ekspertinis vertinimas ir bibliometrinė analizė Lietuvoje taip pat nėra naujiena. Tačiau švietimo ir mokslo ministerijos (toliau – ŠMM) 2007 m. birželio 22 d. paskelbtas projektas *Mokslo ir studijų institucijų mokslinės produkcijos formaliojo vertinimo metodika* bei Lietuvos mokslo tarybos (toliau – LMT) darbo grupės 2005 m. lapkričio 17 d. parengtas dokumentas *Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros paskelbtų rezultatų formalusis vertinimas* rodo, jog tais metodais gautą mokslinės veiklos įvertinimą rengiamasi susieti su mokslo institucijų finansavimu. Štai kodėl į tai verta kreipti daugiau dėmesio.

ŠMM ir LMT dokumentuose bibliometrinės analizės naudojimas mokslinei veiklai vertinti vadinamas „mokslinės produkcijos formaliojo vertinimu“. Be to, rašoma, kad „Formalusis vertinimas leidžia spręsti apie mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros darbų mastą, veiksmingumą, lėšas ir finansavimo šaltinius bei įtaką šalies ekonominei ir socialinei raidai. Šis vertinimas atliekamas remiantis įvairiais tarptautiniu mastu pripažintais kiekybiniais kriterijais, bet nepakeičia ekspertinio vertinimo. Ekspertinis vertinimas pagrįstas daugiau kokybiniais kriterijais.“ Toliau pateikti kiekybiniai formaliojo vertinimo kriterijai kelia daug abejonių: akivaizdus jų nekorktiškumas atskirų mokslų atžvilgiu, nepagrįstas mokslų klasifikavimas į dvi grupes, netinkamas žurnalo svorio koeficiento (*angl. journal impact factor*) naudojimas.

Formaliojo vertinimo problemos

Formalusis vertinimas ŠMM ir LMT siūlomose metodikose išskiria dvi mokslų grupes: humanitarinių ir socialinių mokslų (toliau – HSM), fizinių, biomedicinos ir technologijos mokslų (toliau – FBMT). Priklausomai nuo grupės, „mokslinės produkcijos“ vienetai suteikiama pirminė vertė taškais. Štai čia slypi pirmoji problema – nelygios pradinės sąlygos. Pavyzdžiui, matematikai (priskiriami fiziniams mokslams) iš principo negali įgyti aukščiausio vertinimo – 100 taškų, nes už matematikų rezultatus patentai nesuteikiami, ir sunku tikėtis, kad jie galėtų sukurti kokią naują augalų ar gyvūnų veislę.

Galimybė matematikams publikuoti dvi monografijas (2 x 50 = 100) vargu ar kompensuoja šią nelygybę, nes formalios galimybės rašyti monografijas FBMT mokslų atstovams yra vienodos.

Antra problema – publikavimo aktyvumas skiriasi netgi tarp tos pačios srities bet skirtingų mokslo kryptių atstovų. Dėl šios priežasties daugelis egzistuojančių mokslų klasifikavimo sistemų mokslinės veiklos vertinimo požiūriu turi trūkumų, kaip teigia Wolfgang Glänzel ir András Schubert savo straipsnyje *Nauja mokslo sričių ir kryptių klasifikacijos schema, skirta moksliniam vertinimui (A new classification scheme of science fields and subfields designed for scientometric evaluation purposes, Scientometrics, 2003, vol. 56, No. 3, 357–367)*. Sprendžiant mokslinės veiklos vertinimui skirtą formaliojo vertinimo problemas autoriams teko išskirti net 67 mokslų grupes. Todėl tik dviejų mokslų grupių naudojimas ŠMM ir LMT projektuose atrodo gerokai abejotinas.

Trečia problema – socialinių ir humanitarinių mokslų suporavimas į vieną grupę, taip joms sulyginant visus, įskaitant ir tarptautinio lygio, reikalavimus. Pavyzdžiui, ekonomikai, kuri priklauso socialiniams mokslams, pagal tradiciją priskiriamos matematinė ekonomika ir ekonometrija (pastaroji įtraukta į patikslintą *Frascati* mokslų klasifikavimo sistemą ekonomikos grupėje). Šiose srityse naudojami ir FBMT grupei priskiriamų mokslų metodai ir rezultatai. Būtent tokios veiklos naudą liudija suteiktos Nobelio premijos bendrosios ekonominės pusiausvyros modelio kūrėjams ekonomistui Kenneth J. Arrow ir matematikui Gerard Debreu, pasirenkamąjį sandorio kainos formulės atradėjams matematikui Robert K. Merton ir ekonomistui Myron Scholes (jų bendraautorius matematikas Fischer Black premijos negavo dėl ankstyvos mirties). To nebūtų pasiekta, jei nebūtų keliami aukšti reikalavimai pirmausia sau, institucijai ir apskritai mokslo kryptčiai.

Požiūris, kad socialiniai mokslai yra labiau ideologizuoti už kitus mokslus ir todėl turėtų būti kitaip vertinami, yra politinio aspekto su-reikšminimas, ribojantis natūralią

Nukelta į 11 p.

Gedimino Žemlicko nuotrauka

Lietuvos mokslo padangė ne visuomet giedra...

VILNIAUS UNIVERSITETO IMUNOLOGIJS INSTITUTAS

SKELBIA VIEŠĄ KONKURSAŲ INSTITUTO DIREKTORIAUS PAREIGAS UŽIMTI

Konkursas organizuojamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2003 m. spalio 14 d. įsakymu Nr. ISAK-1421. Konkurse gali dalyvauti pretendentai:

- mokslininkai, įgiję daktaro arba habilituoto daktaro mokslo laipsnį biomedicinos mokslų srityje, biologijos arba medicinos kryptyse;
- turintys ne mažesnę kaip 10 metų mokslininko stažą bei administracinio darbo patirtį ir kvalifikaciją, atitinkančią ne mažesnius kaip vyresniojo mokslo darbuotojo pareigas užimti taikomus kvalifikacinius reikalavimus;
- turi būti susipažinę su mokslinių tyrimo įstaigų veiklos organizavimu, finansavimu, darbo teisinius santykius reglamentuojančiais Lietuvos Respublikos įstatymais, Vyriausybės nutarimais ir kitais teisės aktais.

Pretendento privalumai:

- dalyvavimas tarptautinėse konferencijose ir seminaruose, mokslinių publikacijų skelbimas leidiniuose, įtrauktuose į ISI bazės pagrindinių leidinių sąrašą;
- pedagoginio darbo patirtis;
- narystė tarptautinėse mokslinėse organizacijose, bendradarbiavimo patirtis su tarptautinėmis institucijomis;
- dalyvavimo rengiant ir įgyvendinant mokslo ir ES struktūrinių fondų paramos projektus patirtis.

Per vieną mėnesį nuo konkurso paskelbimo spaudoje dienos, įskaitant paskelbimo spaudoje dieną, pretendentai privalo pateikti:

- prašymą dalyvauti konkurse;
- asmens tapatybę, pilietybę ir amžių patvirtinančią dokumentą ir jo kopiją;
- mokslo laipsnį liudijantį dokumentą ir jo kopiją;
- valstybinio socialinio draudimo pažymėjimą ir jo kopiją;
- trumpą gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymą;
- instituto veiklos plano projektą;
- mokslinių darbų sąrašą;
- kitus papildomus dokumentus, leidžiančius objektyviai įvertinti pretendento kvalifikaciją.

Pretendentai dokumentus gali siųsti registruotu laišku arba pateikti asmeniškai instituto moksliniam sekretoriui adresu: VU Imunologijos institutas, Molėtų pl. 28, LT-08409, Vilnius.

Informacija teikiama nurodytu adresu ir telefonu (8 ~ 5) 246 9223 arba el. paštu siaurys@imi.lt

Atkelta iš 1 p.

nuosaikumas, mokėjimas įsiklausyti į žmogų, t. y. žmogiškosios savybės, kurios pasireiškė nuo 2000 m. jam tapus akademinį reikalą, o nuo 2005 m. – studijų prorektoriumi buvusio rektoriaus prof. Ramučio Bansevičiaus komandoje. Be to, R. Šiaučiūnas vadovavo Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacijai bendram priėmimui organizuoti. Prieš rinkimus vykusiuose debatuose R. Šiaučiūnas nežadėjo revoliucijų ir perversmų, bet ketino tęsti pradėtus darbus, siekti geresnės studijų kokybės, plėsti tarptautinius mainus ir galimybes studentams bei darbuotojams naudotis naujausia laboratorijų įranga.

Matyt, šie paprasti, bet universiteto gyvenime labai svarbūs dalykai Senato nariams labiausiai imponavo, nes žmonės ne revoliucijų išsiilgę. Jie vertina pastovumą ir galimybę tęsti pradėtus darbus. Tačiau, kad ir kaip vertintume pastovumą, su naujuoju rektoriumi visada siejamos ir geresnės ateities viltys. Tai priklauso ne nuo vieno žmogaus, bet ir nuo jo suburtos komandos. Naujasis rektorius patenkintas kūrybingų prorektorijų komanda. Mokslo prorektoriumi sutiko tapti prof. Rymantas Kažys, studijų prorektoriumi – doc. Pranas Žiliukas, strateginės plėtros prorektoriumi – prof. Gintautas Žintelis, infrastruktūros prorektoriumi – doc. Sigitas Stanys.

Gedimino Žemicko nuotraukos

Išminties simbolis biretas tuoj bus uždėtas KTU rektoriumi prof. Raimundui Šiaučiūnui

Naujasis KTU rektorius: pirmenybė žinioms ir idėjoms

Naujasis rektorius su regalijomis

Moksle ne naujokas

Naujam rektoriumi Raimundui Šiaučiūnui 47 metai. Jis panevėžietis, baigęs Kauno politechnikos instituto (dabar – KTU) Chemijos fakultetą. 1989 m. apgynęs disertaciją gavo technikos mokslų kandidato (1993 m. nostrifikuota mokslų daktaro) laipsnį. 1997 m. R. Šiaučiūnas tapo KTU Cheminės technologijos fakulteto dekanu, 2000 m. – KTU akademinį reikalų prorektoriumi. 2004 m. jam suteiktas pedagoginis profesoriaus vardas, 2005 m. tapo KTU studijų prorektoriumi. Jis yra Rektorijų konferencijos narys, Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacijos bendrajam priėmimui organizuoti prezidentas.

R. Šiaučiūnas yra stažavęs RWTH Achen (Vokietija), Londono South Bank, Niurnbergo-Erlangen, Orleano, Lundo universitetuose, Porto universi-

tete (Portugalija), Valensijos politechnikos universitete (Ispanija), Vidurio Rytų technikos universitete (Turkija, Ankara). Jo mokslinės veiklos kryptys – individualių kalčio hidrosilikatų sintezė ir priedų įtaka jai, veiksmingos mažo tankio hidrosilikatinės termoizoliacinės medžiagos ir dirbiniai, keraminės medžiagos iš lengvalydžių molių. Parašė daugiau kaip 90 mokslinių, vieną mokomąjį darbą.

Ritualas

Jau įprasta, kad KTU rektoriaus inauguracijos vyksta Kauno muzikiniame teatre. Šiemet į iškilmes buvo pakviesta per 500 svečių. Vietas scenoje užima KTU Senato ir Rektorato nariai. Pastebėsime, kad mantijas Senato ir Rektorato nariams kūrė Vilniaus dailės akademijos ir KTU absolventė Vita Palubinskaitė-Ragelė, o siuvo UAB Nor-

tijos grupė. Atskirai vietas užimti kviečiami buvę rektoriai: prof. Vladislavas Domarkas, prof. Kęstutis Kriščiūnas ir prof. Ramutis Bansevičius, kuris šiuo metu eina KTU Senato pirmininko pareigas. Iškilmių dalyviai gieda Lietuvos valstybės himną – Tautišką giesmę.

Senato pirmininkas Ramutis Bansevičius lotyniškai skaito Senato nutarimą, kuriuo prof. Raimundas Šiaučiūnas tvirtinamas KTU rektoriumi kaip laimėjęs rinkimus. Senato pirmininkas akad. R. Bansevičius ir Senato narys prof. Jonas Dulevičius kviečiami įteikti rektoriaus regalijas prof. Raimundui Šiaučiūnui. Jis apvelkamas nauja inauguracinėmis iškilėmis pasiūta toga, jam įteikiama grandinė – Universiteto bendruomenės visuotinio ryšio ir sąjungos ženklas, uždėdamas biretas kaip išminties simbolis. Padėjęs ranką ant Universiteto Statuto rektorius prisiekė akademinę bendruomenei.

Pagarba pirmtakams

Turingiausias ir daugiausia dėmesio sulaukiantis iškilmių momentas – rektoriaus inauguracinė kalba. Rektoriaus pirmiausia prisiminė ir pagyrė buvusius KTU pirmtakus, Kauno politechnikos instituto rektorius, kurių vadovaujamam KPI pavyko atsilaikyti prieš agresyvias rusinimo tendencijas, išsaugoti senąją universitetinę dvasią, tautines ir akademinės tradicijas. O svarbiausia, kad KPI parengti jauni inžinieriai naujose sąjunginėse įmonėse vadovaujančiuose postuose labai greitai sugebėjo išstumti suvažiavėlius iš visų Sovietų Sąjungos respublikų, suformuoti nacionalinius darbo kolektyvus. Pribrėdus sąlygoms ir atėjus metui skelbti Lietuvos nepriklausomybę tiesiog neatsirado didesnių grupių, kurios būtų įstengusios priešintis tokiai lietuvių tautos valiai.

Naujasis rektorius rado gerą žodį ir kitiems savo pirmtakams. Rektoriaus Kęstutis Kriščiūnas daug nuveikė pertvarkant KPI į KTU, į universiteto gyvenimą integruojant geriausius Vakarų universitetų mokslo ir studijų tradicijas. Rektoriaus Ramutis Bansevičius sugebėjo sukurti ir įgyvendinti universiteto stabilus plėtojimosi strategiją. Per jo vadovaujamus septynerius metus KTU biudžetas, tarptautinių projektų skaičius, studentų mobilumas ir kiti rodikliai išaugo 2–3 kartus.

Globalizacijos sąlygomis

Esamą universiteto gyvenimo tarpsnį rektorius R. Šiaučiūnas įvardijo kaip sudėtingą, tačiau ir įdomų istorinį momentą: šalyje vyksta kapitalo, rinkų, informacijos, gamybos ir idėjų globalizacija. Baigėsi pigia darbo jėga pagrįstas ekonomikos augimas, pagrindiniu šalies ūkio augimo veiksmu tampa mokslas, žinios, kvalifikacija ir gebėjimas įsisavinti naujoves. Todėl pats laikas keisti finansavimo prioritetus ir atkreipti dėmesį į kitus plėtrą skatinančius veiksnius. Jauniems žmonėms būtina teikti aukščiausią kvalifikaciją, jeigu nenorime atsilikti technikos, technologijų, visuomenės procesų pažinimo srityse. Atsilikus bus neįmanoma laimėti ekonominėse lenktynėse. Pasak rektoriaus, Lietuva kol kas išlaikė kokybišką aukštojo mokslo sistemą, palyginti su valstybės skiriamu finansavimu mūsų aukštasis mokslas yra tiesiog fenomenas Europos mastu, – teigė rektorius R. Šiaučiūnas.

Kita vertus, rektorius pažymėjo, jog sąmoningai ar ne, bet yra menkinamas universitetų prestižas. Kad būtų kitaip, priklauso ne tik nuo pačios akademinės bendruomenės, bet ir nuo visuomenės bei valstybės institucijų požiūrio į aukštąjį mokslą. Kalbėdami apie studentiją dažnai pamirštame, kad tai mūsų vaikai ir vaikaičiai, o ne statistiniai vienetai suvestinėse. Kodėl studentai turi gyventi sovietiniuose bendrabučiuose, šalti auditorijose ir dirbti su vakarykšte įranga? Kam tos reformos, jeigu jos nekuria sąlygų jauniui tobulėti.

Žinios ir idėjos – svarbiausia ateities „valiuta“

Šie rektoriaus žodžiai turėjo kristi į Kauno muzikiniame teatre susirinkusio tautos žiedo širdis. Ar politikai, švietimo, verslo, dvasininkijos ir mokslo atstovai išgirdo šiuos rektoriaus žodžius, spėsime iš jų sprendimų bei realių darbų. Rektoriaus kvietė imtis bendro darbo, mažiau klausytis visažinių ekspertų, bet siekti, kad mūsų gabiausiasji abiturientai studijuoti rinktųsi ne Bremeną, garsėjantį muzikantais, o ne pasaulinio lygio universitetu, bet Lietuvos aukštąsias mokyklas. Turime veikti taip, kad mūsų jauni mokslų daktarai savo idėjas siektų ir galėtų įgyvendinti Tėvynėje, o ne svajotų apie užjūrius.

Gimsta nauja visuomenė, toliau plėtojo mintį rektorius, kurios pagrindinė „valiuta“ bus idėjos ir žinios. Šioje visuomenėje didėja universitetų vaidmuo, kurie tampa institucijomis, turinčiomis didžiausią įtaką šalies vystymuisi. Nauji iššūkiai neturi užgožti tradicijų, dvasinių ir moralinių vertybių.

Per pastarąjį dešimtmetį kone dešimteriopai išaugo Lietuvos mokslininkų publikacijų skaičius prestižiniuose pasaulio žurnaluose ir ES Bendrosios programos finansuojamų tyrimų programų apimtys, milijonus eurų siekiančios sutartys su tarptautinėmis bendrovėmis. Tūkstančiai mūsų studentų pagal mainų programas sėmestrą ar du studijuoja geriausiuose Europos universitetuose. Rektoriaus teigė nežinau, ar vieno atvejo, kad mūsų studentai būtų gražinti atgal kaip netinkamai ar silpnai pasirengę studijoms. Priešingai, mūsų studentų žinios gerai vertinamos.

Sveikina Radomo technikos universiteto (Lenkija) prorektorius prof. Wojciech Blajer

Tai rodo, kad mūsų universitetuose studijos didžiąja dalimi pagrįstos moksliniais tyrimais. Tad gal

Nukelta į 13 p.

Spalio 17 d. viešbučio *Novotel Vilnius* konferenciją salėje Tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūra organizavo informacinę dieną „Eurostars“ programa – naujos finansinės galimybės inovacijoms kurti. Jos metu buvo pristatyta nauja programa *Eurostars*, skirta mažoms ir vidutinėms įmonėms (MVĮ), atliekančioms mokslinius tyrimus. Tai įmonės, moksliniams tyrimams skiriančios 10 ar daugiau procentų savo apyvartinių lėšų arba tiek pat procentų darbuotojų vykdo mokslinę veiklą. Tokios mažos ir vidutinės įmonės gali būti *Eurostars* projektų koordinatorės, o mokslo institucijos ir kitos įmonės gali dalyvauti programos projektuose kaip partnerės. Naująją iniciatyvą *Eurostars* pasiūlė Europos Komisija kartu su *Eureka* programos valstybėmis narėmis.

Renginyje buvo pristatyta programos *Eurostars* idėja, tikslai ir uždaviniai, dalyvavimo programoje taisyklės. Pranešimus skaitė *Eureka* sekretoriato vadovas ir programos *Eurostars* koordinatorius Luuk Borg, *Eureka* sekretoriato ir *Eurostars* programos atstovai Michel Vanavermaete ir Svatopluk Halada iš Briuselio (Belgija).

Lietuvos mokslo administratoriai, mokslo institucijų ir verslo įmonių atstovai buvo supažindinti su naujomis finansinėmis galimybėmis, kuriomis galės pasinaudoti mažos ir vidutinės įmonės. Naujoji programa bus finansuojama iš Europos Komisijos ir nacionalinių lėšų. Europos Komisija skirs 100 mln. eurų, Europos valstybės – 300 mln. eurų (2008–2013 m.). Suprantama, savo indėlį turės įnešti ir projekte dalyvausiančios įmonės. Lietuva yra numaciusi skirti MVĮ bei mokslo ir studijų institucijoms, dalyvausiančioms *Eurostars* projektuose 3 mln. eurų, (10,36 mln. litų) šešeriems metams, t. y. po 0,5 mln. eurų (1,73 mln. litų) kasmet.

Nacionalinių *Eurostars* programos taisyklių projektą pristatė Tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūros direktorė, programos *Eureka* koordinatorė Birutė Bukauskaitė. Būtent ši Agentūra Lietuvoje koordinuos naująją programą *Eurostars* ir nuo 2008 m. skirs lėšas sėkmingiems projektams.

Per kavos pertrauką *Mokslo Lietuvai* buvo sudaryta galimybė pakalbinti programos *Eureka* sekretoriato darbuotojus Svatopluk Halada ir Michel Vanavermaete.

Kiekviena nauja programa turi savą kalbą

Mokslo Lietuva. Gerbiamieji ponai, nors šiandien ir renginį susirinko gausi auditorija – daugiau nei 100 dalyvių, tačiau klausimais buvo santūri. Ką Jūs galėtumėte pasiūlyti, kad mūsų žmonės taptų aktyvesni, labiau domėtis galimybėmis dalyvauti „Eurostars“ programoje?

Svatopluk Halada. Per trumpą laiką klausytojams buvo pateikta gana daug naujos informacijos, tad iš karto išgylinti ir pateikti lektoriams klausimų nėra taip jau paprasta. Pirmiausia svarbu pristatyti ir paaiškinti auditorijai *Eurostars* projektų rengimo taisykles. Mes kviečiame Lietu-

Įsidėmėkime: „Eurostars“

Pristatoma „Eurostars“ programa: Tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūros direktorė, programos „Eureka“ koordinatorė Birutė Bukauskaitė, Svetimo ir mokslo ministerijos Mokslo ir technologijų departamento direktorius dr. Albertas Žalys ir „Eurostars“ programos atstovai Svatopluk Halada bei Michel Vanavermaete iš Briuselio

vos mažųjų ir vidutinių įmonių darbuotojus, atliekančius mokslinius tyrimus, taip pat mokslo institucijų atstovus susipažinti su šia programa ir dalyvauti joje.

ML. Ką mano Michel Vanavermaete apie susirinkusius dalyvius ir jų lūkesčius?

Michel Vanavermaete. Visada būna gana sunku įsijausti į naują

M. Vanavermaete. Tam tikra prasme tokios programos padeda geriau suvokti kultūrinius skirtumus, o šios žinios gali būti sėkmingai panaudotos versle. Nesvarbu, kokioje šalyje veikia mažos ir vidutinės įmonės, visų jų siekis – pelnas. Inovacijas vykdančioms įmonėms turėtų rūpėti kuo greičiau įsitraukti į *Eurostars* programą.

Kaip rodo patirtis, Europos skirtumai ir kultūrų įvairovė yra didžiulis privalumas mums visiems. Iš 22 metų vykdomos *Eureka* programos aišku, kad mažos ir vidutinės įmonės, kurioms bendradarbiauja su užsienio partneriais, tik laimi: geba perimti patirtį ir pasiekti gerų rezultatų.

Rizika bus pasidalyta

ML. Buvo pabrėžta, kad „Eurostars“ programa suteikia galimybę verslo ir mokslo atstovams gauti papildomą finansavimą. Kaip Jūs manote, ar finansinė parama Europos MVĮ yra tinkama priemonė įgyvendinti Lisabonos strategijos sieki – didinti Europos konkurencingumą?

M. Vanavermaete. Leisti verslui užsidirbti papildomų lėšų išties nėra programos *Eurostars* tikslas. Pagrindinis tikslas – skatinti MVĮ kurti inovatyvius produktus, kurie greičiau patektų į rinką, o įmonės taptų lyderėmis savo srityse, skiriant finansavimą tarptautiniams projektams. Būtent MVĮ yra Europos Sąjungos verslo pagrindas, kurioms sudaro didžiąją dalį visų ES įmonių. *Eurostars* programos biudžetas nėra labai didelis. Projektams bus skiriama 400 mln. eurų šešeriems metams (2008–2013). Siekiama MVĮ palengvinti kelią kurti ir įgyvendinti inovacijas. Nereikalaujama, kad projekte dalyvautų daug partnerių, užtenka dviejų dalyvių iš skirtingų *Eurostars* valstybių, kad projektas būtų pradėtas vykdyti. Nedideli projektai, nesudėtingos jų rengimo taisyklės ir administravimas, tikimės, bus patrauklūs įmonėms, o sukurti produktai prasišvers ir rinką ir duos reikšmingų rezultatų.

ML. Kaip programoje „Eurostars“ bus vertinamas rizikos veiksnys? Ką siūlote abejojantiems savo jėgomis ir nedrįstantiems įsitraukti į programą verslininkams?

S. Halada. Moksliniuose tyrimuose niekada negali būti tikras dėl sėkmės, nežinai, ar tyrimai pavyks ir rezultatas atitiks lūkesčius. Todėl

valstybė ir Europos Komisija stengiasi padėti įmonėms imtis rizikos, iš dalies finansuoja inovacinius įmonių projektus. Iš tikrųjų nemenką indėlį turi įnešti pačios įmonės, tai gi rizika dalinamasi. Turime orientuotis ir rezultatai, kuris neš įmonei ir Europos visuomenei naudą. Bet rizikos versle visiškai išvengti niekada nepavyks.

ML. Kas atsitiks, jeigu projekto tikslų nepavyks pasiekti, o sukurtas produktas nebus pritaikytas rinkai?

S. Halada. Jeigu projekto vykdymo eigoje paaiškėtų, kad užsibrėžtų tikslų įgyvendinti nepavyks ir jis bus sustabdytas arba reikėtų jį kreipti kita linkme, tai taip ir bus padaryta. Bet kuriuo atveju programos vadovai ir koordinatoriai remia projekto vykdytojų apsisprendimą.

ML. Projekto vykdymui skiriama iki trejų metų. Tačiau yra sričių (kad ir farmacija, vaistų kūrimas), kuomet šio laikotarpio gali nepakakti. Kaip su projekto tęstinumu, ar bus įmanoma pratęsti projekto vykdymo laiką?

S. Halada. Pagal taisykles projektas turi tęstis iki trejų metų, dar dveji metai skiriami tam, kad projekto gaminys būtų komercializuotas. Tačiau šio proceso *Eurostars* programa nėra numaciusi finansuoti. Lėšų gaminio komercializavimui

Jei norime būti lygiaverčiai partneriai

ML. Tyrėjai ir verslininkai skundžiasi Briuselio biurokratija. Jūs aiškinate, kad „Eurostars“ projektams sėkmingos gerokai supaprastintos palyginti su kitais Europos Komisijos finansuojamais projektais. Kaip bus iš tiesų?

S. Halada. Visiems žinomas ir eskaluojamas terminas „Briuselio biurokratija“. Tačiau programa *Eureka* neturėtų būti kaltinama dėl per didelės biurokratijos, nes jos procedūros labai skiriasi nuo Europos Komisijos. Manau, *Eureka* programos projektų dalyviai Lietuvoje pasakytų, kad jos reikalavimai nėra bauginančiai sudėtingi: projektai inicijuojami pačių dalyvių, paraiškų teikimo procedūra ir finansavimo taisyklės yra nacionalinės, visiems suprantamos. Tam tikra prasme Europos Komisijos procedūrose galima išvengti ir teigiamą aspektą, nes kai viskas reglamentuota, yra daug aiškiau. Kadangi programa *Eurostars* ir atsirado kaip jungtinė Europos Komisijos ir programos *Eureka* iniciatyva, gerosios *Eureka* programos tradicijos bus pratęstos *Eurostars* programoje.

ML. Kartais susidaro įspūdis, kad ES senbuvės susirūpinusios tik tuo, kaip stiprinti savo pačių mokslo centrų. Pamiršamas Lisabonos reikalavimas stiprinti visą ES mokslo erdvę ir didinti konkurencingumą. Ar ne per menkai panaudojamos Vidurio ir Rytų Europos mokslo galimybės?

S. Halada. Mes patys turime įrodyti, kad esame lygiaverčiai partneriai. Kai sugebėsime tai parodyti, tuomet į mus ir žvelgs kaip į lygiaverčius.

Eureka programa atvėrė duris Rytų ir Vidurio Europos šalims dalyvauti europinėse programose. Jūs esate lietuviai, aš – čekas, ir mūsų šalių pavyzdys rodo, kad esame sėkmingi *Eureka* programos dalyviai. Jeigu mūsų šalyse bus skatinamas susidomėjimas, entuziazmas, motyvacija, tai sėkmingai dalyvausime ir naujojoje *Eurostars* programoje. Tik taip galima kitoms šalims įrodyti, kad esame lygiaverčiai jų partneriai. Stengiamės, kad Europos ver-

Apie „Eurostars“ pasakoja „Eureka“ sekretoriato vadovas ir šios programos koordinatorius Luuk Borg

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūros ekspertė dr. Aistė Vilkanauskytė bendrauja su „Eurostars“ programos atstovu Svatopluk Halada

imonės gali gauti iš įvairių šaltinių, pavyzdžiui, imdamos paskolą arba ieškodamos nacionalinio finansavimo galimybių.

Jeigu objekto rengėjai norėtų tęsti pradėtus darbus, jie turėtų rengti naują projektą – nauju pavadinimu, su naujais tikslais. Šiuo atveju daug priklausys nuo nacionalinės projektą finansuojančios agentūros. Jeigu ji sutiktų remti projektą kaip aktualų ir perspektyvų, tai tokių galimybių atsirastų. Bet tai mano asmeninė nuomonė, o ne *Eurostars* vadovybės pozicija.

slo bei mokslo atstovai, dirbantys įvairiose mokslo srityse, kuriantys inovacijas ir naujų technologijas, galėtų sėkmingai bendradarbiauti. To ir turime siekti bendromis pastangomis.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

P. S. Dėkojame Tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūros ekspertei dr. Aistei Vilkanauskytei už pagalbą rengiant šį interviu.

Ši rudenį vėl garsiai prakalbome apie Algirdą Julijų Greimą (1917–1992) ir pirmiausia kupiškėnų, tiksliau Kupiškio etnografijos muziejaus, kuriam vadovauja Violeta Alekniėnė, dėka. Tiesa, vieno iš semiotikos mokslo kūrėjo vardas pasaulyje niekada ir nebuvo pamirštas, tad kalbėti apie aktualizavimą lyg ir nebūtų bent kiek didesnės prasmės. Tačiau Lietuvos spaudoje ir platesnėje visuomenėje šis vardas tai išplaukia į dienos aktualijas, tai vėl dingsta – kartais ir ilgam. Ne itin raiškiai buvo paminėta ir mokslininko semiotikos mokslo vieno iš kūrėjų 90 metų sukaktis praėjusį pavasarį, kovo 9 dieną.

Spalio 12 d. apie Algirdą Julijų Greimą vėl prabilo Lietuvos nacionalinė televizija *Panoramos* laidoje. Nelengva prisiminti, kada tokia šventė buvo paskutinį kartą. Gal ir tokio reikšmingo įvykio senokai nėra buvę: atminimo lenta atidengta prie namo Kupiškyje, Vytauto g. 28 (buvusi Skapiškio g. 23), kur 1923–1925 m. gyveno Juliaus ir Konstancijos Greimų šeima, o joje išaugo vienas iš semiotikos mokslo pagrindėjų, lietuvių mitologijos tyrinėtojas Algirdas Julius Greimas.

Ne mažiau svarbus ir kitas tos dienos įvykis: Kupiškio etnografijos muziejuje atidaryta paroda *Algirdo Juliaus Greimo vaikystė*, kuri atskleidžia aplinką, formavusią būsimą mokslininko gabumus. Parodą parengė prof. Karolis Rimtautas Kašponis, gerai pažįstamas *Mokslų Lietuvos* skaitytojams, nes su juo 2005 m. spausdiniame keletą pašnekesių būtent apie A. J. Greimo vaikystę Kupiškyje.

Mena mažąjį Greimą

Nepaisant lietingos ir žvargios dienos, prie namo, kuriame 1923–1925 m. su tėvais buvo lemta gyventi Algirdui Julijui Greimui, susirinko nemažas pulkas kupiškėnų ir miesto svečių. Namas, tada tai buvo Skapiškio g. 23, priklausė Jonui Jakučui, labai nagingam Kupiškio staliui, devynių amatų meistriui. Jo dukrai Felicijai Jakutytei vaikystėje teko kasdien bendrauti su trejais metais jaunesniu Algirdu Juliumi, nors amžiaus skirtumas buvo didokas. Mokytojo Juliaus Greimo šeima užėmė kairiąją namo dalį, kur buvo trys erdvūs kambariai ir virtuvė.

Ir šiandien buvusi mokytoja 93-ejų Felicija Jakutytė, Kupiškio garbės pilietė, yra bene vienintelė kupiškėnė, dar menanti mažąjį Greimą. Mokytoja ir dabar tebegyvena šiame name. Nepaisant garbaus amžiaus, ji labai guvi ir gerai prisimena, kaip ją mokė progimnazijoje mokytojas Julius Greimas ir kaip draugavo su jo sūnumi Algirdu Juliumi. Mokytoja dalyvavo ir atminimo lentos atidengime.

Renginį pradėjo Kupiškio kultūros centro folkloro ansamblis *Kupkėmis* (vadovė Alma Pustovaitienė). Tai prasminga ir todėl, kad nemažai ansamblio atliekamų dainų siekia tuos labai senus laikus, kurie domina senuosius baltų kultūros tyrinėtojus. Greimui senieji dainų, pasakų ir tautosakos tekstai padėjo atskleisti daug lietuvių

Ant šio namo Kupiškyje, Vytauto g. 28, kuriame 1923–1925 m. gyveno Algirdas Julius Greimas, atidengta atminimo lenta

Grįžtančios atminties pėdsakais

senosios mitologijos, tikėjimo ir kultūros slėpinių.

Kaip jaukinami kaukai

Būtų didelis netaktas, gal ir klaida nepaminėti renginyje dalyvavusių... kaukų, su kuriais privalu palaikyti gerus santykius. Mūsų protėviai tą gerai žinojo, apie tai rašė ir Greimas.

Gerai žino ir Kupiškio Lauryno Stuokos-Gucevičiaus gimnazijos moksleiviai, neblogai pasirengę Greimui skirtos atminimo lentos atidengimo iškilms, nuo jų artistiškos išmonės nemaža dalimi ir priklausė renginio sėkmė. Moksleiviai parengė ir atliko inscenizaciją, skirtą kaukams. Jie pasinaudojo ištraukomis iš A. J. Greimo mokslinių studijų.

Kaukai – labai jaudingos būtybės, nes saugo namus ir rūpinasi šeiminių sėkme. Tiesa, reikia mokėti su jais elgtis, nes negrabiam, nejautriam žmogui kaukai gali pridaryti nemalonumų, kartais net smarkiai pakenkti, nors šiaip tai yra geradarės būtybės. Kaukai iš žmonių mėgsta gauti dovanų, tad šį jų pomėgį pravartu žinoti ir laiku tas būtybes pamaloninti. Kainuoja ne daug, o nauda gali būti didelė. Svarbiausia – namų ramybė, kurią taip pat gali užtikrinti kaukai.

Pirmas kaukų apsisireiškimas vyksta visiškai nelauktoje vietoje ir visai netikėtu pavidalu – kad ir numestos skiedros ar kito niekniekio. Jeigu netyčia sriuboje rasime kokią nors šapelį ar skiedrą, neskubėkime išmesti, nes tai gali būti kauko apsilankymo ženklas ir reikšti pasiūlymą tartis. Dovanėlę reikia priimti. Įsitikinę, kad jų dovana nėra atmes-ta, kaukai paprastai ir toliau visai rado savo buvimo ženklus ir norą

bendrauti. Tai labai gerai, nes prisijaukinus kaukus, namuose netruks visokio gero.

Kitaip negu aitvarai, kaukai neatneš jums daug šieno ar javų, to iš jų nereikėtų laukti. Kaukai gali atnešti šieno šapelį ar grūdų saikelį, bet koks tai šapas ir kokie grūdai! Jie vartojami nesusivartojama, nes veikia gausybės rago ar amžinojo variklio principu. Kaukai turi paveldėję nesibaigiančias pačios žemės galias ir jas sugeba perteikti savo atnešamiems daiktams, kad ir kokie menki ir nereikšmingi jie atrodytų. Iš šieno šapo gali visas glėbys ar net vežimas rasti, iš kelių grūdų – visas aruodas. Bet tokia sėkmė namus aplanko tik tada, jeigu šeimnininkas su kaukais moka tinkamai elgtis, sugeba juos prisijaukinti ir patenkinti. Kaukus reikia valgydinti – ir dar ekologišku maistu, o geriausia – vegetarišku, kitokio jiems neįkiši.

Kartais kaukai gali žmonėms apsi-reikšti labai keistu pavidalu – apsirengę skarmalais, o kartais net ir visai nuogi. Tada jie gali vaitoti ir aimanuoti: *Aš pliks, aš pliks... Tu pliks, tu pliks... Kas mus ap-rėdys?*

Žodžiu, dūksta, išdykauja ir kelia didelę sumaištį, o žmonės turi mokėti su kaukais tinkamai elgtis. Senovėje šeimnininkės žinodavo, kad tada reikia per vieną naktį suverpti, iš-

austi ir pasiūti iš lino skarą ar koki drabužį. Svarbu, kad tai vyktų naktį iš ketvirtadienio į penktadienį, kada stoja delčia. Tas gaminimas turi per-eiti visas Mėnulio fazes. Tai visa lino transformacijos programa. Žodžiu, tai sutartis tarp šeimos ir jos kauko.

Neduokdie kaukams neįtiksi ar kaip kitaip juos iškaudinsi, tada namuose apsigyvens juodas vargas. Jeigu šeimnininkė neįstengia per vieną delčia naktį pasiūti, kas pridėra, arba kita išsima-ginusi padaro per daug – lauk bėdos. Kaukas gali virsti plikuojau kauku. Tada jis pradės tuštinti svir-

pripildytos gyvybės. Tai prarastas keliamatis pasaulis, beje, net kelis kartus: vienai komponentei atkritus, iš religijos liko tik mitas, dar kitai degradavus – iš mito paliko tautosaka. Vienmatis padaras niekada neapreps dvimačio, tuo labiau trimacio, tą patį galėtume pasakyti apie suvokimą. Netekę sakralumo dimensijos apgraiabomis judame tamsoje, kartsykiais atsitenkdami į kliūtis ir trukdžius savo kelyje, nors iš tiesų tai yra kelio ženklai, tik mums visai nesuvokiami. A. J. Greimas nesitenkino pirmtakų nurodyta kryptimi, bet suprato, kad svarbu rasti ir atpažinti tuos ženklus, kurių prasmė jau buvo prarasta. Bet ją atgavus sąmoningai galima buvo tęsti judėjimą plečiant pažinimo ribas, mėginant (kol kas tik mėginant) atkurti prarastąjį pasaulį su jo daugiamatėmis dimensijomis. Į folklorą

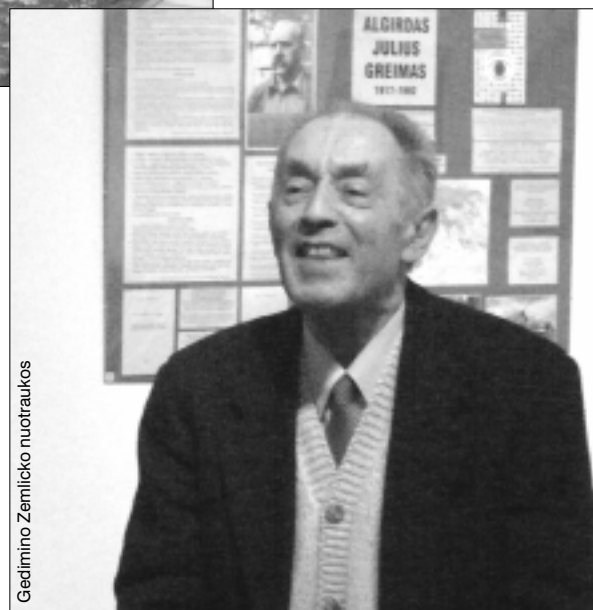
Greimas žvelgė per religingumą kaip fenomeną, kaip visos kultūros dalį, per šventybės prasmę. Jeigu sugebėtume taip žvelgti, tai ir kaukai su aitvarais iš žaismingų padarų taptų mitinėmis būtybėmis, baltiškojo dievų panteono, tegul ir jo žemiausios grandies, labai svarbi dalis. Pasaulio mitologams Greimo rekonstruoti lietuvių mitologija yra svarbus pažinimo šaltinis.

Ačiū Kupiškio gimnazistams, kurių žaismingas vaidinimas priverstė susimąstyti apie daug gilesnius mūsų senųjų protėvių ir žmonijos pažinimo kelius bei klystkelius.

Atminimo lentą atidengė vaikystės draugė

Kupiškėno tautodailininko Ramūno Vizbaro sukurtą paminklinę lentą atidengė mokytoja Felicija Jakutytė ir prof. Karolis Rimtautas Kašponis. Kad ji ten atsirastų, daug pastangų įdėjo Kupiškio etnografijos muziejus, Kupiškio rajono švietimo skyrius ir Kupiškio rajono savivaldybės paminkloaugininkas Vincas Dičkus.

Taupiais, bet ir talpiaus žodžiais A. J. Greimo vietą pasauliniame moksle ir Greimų šeimos išsikūrimo Kupiškyje aplinkybes per atminimo lentos atidengimo iškilmes apibūdino Kupiškio etnografinio muziejaus

Prof. Karolis Rimtautas Kašponis – parodos „Algirdo Juliaus Greimo vaikystė“ autorius

na, kluoną ir namų gerą – viską neša kaimynų naudai. Lietuviui tai yra pati baisiausia nelaimė, jeigu kaimyno gėris kyla kaip ant mielių, o savašis smilksta kaip baigianti degti žvakė.

Sakralumo netektis

Tai šiek tiek savaip perpasakotas išpūdis, patirtas klausantis gimnazistų šmaikščiai perteikto A. J. Greimo pasakojimo apie kaukų prijaukinimą. Mums tai tėra tautosaka, nes sakralumas užleido vietą lengvai ironijai ir žaismei, o jos trukdo peržengti iš esamo pasaulio į būtąjį, sakralųjį, kai daiktai kalbėjo, o žmogaus butis ir būtis buvo

Kupiškio kultūros centro folkloro ansamblis „Kupkėmis“ atliko dainas, kurios domina senosios baltų kultūros tyrinėtojus

darbuotojas Andrius Kleniauskas. Jis pabrėžė Greimo tėvų ir multikul-tūrinės Kupiškio aplinkos, kurioje augo berniukas, įtaką jo gabumų ugdymui, polinkiams ir gyvenimo nuostatomis. Aplinka turėjo palikti pėdsaką būsimosios išmokybės mąstysenoje, jausenoje, nes vaikystės išpūdziai niekur nedingsta, iš jų formuojasi žmogaus charakteris, būdo bruožai, taip pat pomėgiai, gyvenimo vertybių suvokimas.

Kone aštuonerius metus Algirdas Julius gyveno ir mokėsi Kupiškėje, o jo tėvų – Julijono Greimo ir Konstancijos Mickevičiūtės-Greimienės – gyvenimai net 15 metų siejosi su šiuo miesteliu ir kraštu.

Kaip ir daugelis lietuvių Greimų šeima Pirmojo pasaulinio karo metais turėjo pasitraukti į Rusijos gilumą, gyveno Tuloje, kur tėvas Julius Greimas mokytojavo lietuvių pabėgėlių mokykloje. 1917 m. kovo 9 d. jiems gimė berniukas, pavadintas Algirdo Juliaus vardais. Šeimoje jau augo dukra Gražina, gimusi 1911 m. Lietuvoje, Šimonyse, netoli Kupiškio. Pasibaigus karui, šeima grįžo jau į nepriklausomą Lietuvą. Apsigyveno Kunigiškiuose, ten Julius Greimas mokytojavo pradinėje mokykloje. Mokytojas J. Greimas 1919 m. rugpjūčio mėn. buvo perkeltas iš Kunigiškių mokytojauti į Kupiškį, į kurį atvažiavo su visa šeima. Įsikūrė turtingo žydo verslininko Trapido name, dabar tai namas Vytauto g. 12.

Kupiškėje A. J. Greimas vietos progimnazijoje mokė lietuvių kalbos, aritmetikos, dailės, o įgijęs vidurinės mokyklos mokytojo cenzą – dar ir rusų kalbos, geometrijos, kai kurių kitų dalykų. 1923–1925 m. Greimai gyveno Jono Jakučio name, o nuo 1925 m. iki 1927 m. rugsėjo 29 d., kol išvyko iš Kupiškio, gyveno kraštotyrininkams seserims Glemžaitėms priklausiusiame name dabartinėje Maiironio g. 9. Taigi trys išlikę gyvenamieji pastatai Kupiškėje siejasi su Algirdo Juliaus Greimo vardu.

A. J. Greimas studijavo teisę Lietuvoje, 1936–1939 m. lingvistiką Grenoblyje (Prancūzija). Grįžęs į Lietuvą 1939 m. atliko karinę tarnybą, karo metais dirbo Lietuvoje. 1944 m. išvyko į Prancūziją, mokslų daktaro laipsnį įgijo Sorbonoje (1949 m.). Dėstė Ankaros, Stambulo, Puatjė, Aleksandrijos universitetuose, nuo 1965 m. buvo Paryžiaus universiteto profesorius, kur vadovavo semiotikams-lingvistiniams tyrimams. Tapo Paryžiaus semiotikos mokyklos kūrėju. Parašė veikalus: *Struktūrinė semantika*, *Semiotikos modeliai*, *Senosios prancūzų kalbos žodynas*, *Apie*

prasmę, redagavo veikalą *Semiotinės poetikos studijos*. Daug dėmesio skyrė baltų mitologijai, parašė knygas *Apie dievus ir žmones* (1979), *Tautos atminties beiškant* (1990).

Žymių kupiškėnų galerija

Kupiškėnai padėjo gėles prie namo, kurį nuo šiol žymi paminklinė lenta, paskui visi patraukė į Kupiškio etnografijos muziejų, kur vyko parodos *Algirdo Juliaus Greimo vaikystė* pristatymas.

Mėginant išsiaiškinti, nuo ko prasidėjo atminimo lentos atsiradi-

kyje žmonės praeina pro pastatus nė nesusimąstydami, kad juose gyveno ar kitaip su jais buvo susiję asmenys, kurie visoje šalyje ar net pasaulyje garsina Kupiškio vardą, bet vietos žmonėms menkai žinomi.

Ne kupiškėnams priminsime bent kelis šiam kraštui nusipelnčius ir jį savo darbais garsinusius žmones. Kad ir architektas Laurynas Gucevičius, kilęs iš Migonių kaimo, ilgametis Lietuvos mokslų akademijos prezidentas akad. Juozas Matulis. Pagaliau Lietuvos miškų „tėvas“ prof. Povilas Matulionis (1860–1932), žurnalistas, poetas, radijo diktoriaus ir Lietuvos diploma-

Kelias veda į Suomiją

Vis dėlto tai dar ne pati pradžia. Jeigu norėtume atsekti šios atminimo lentos atsiradimo ištakas, pačią užuomazgą, tai tektų nukeliauti į... Suomiją. Juokas juokais, bet iš tiesų kelias veda į tą šalį, kurioje pasiskaitė A. J. Greimas.

2001 m. birželio mėn. Suomijoje, Imatroje, vyko Muzikos prasmės kongresas, kurio metu buvo nuolat minimas A. J. Greimo vardas. Kuklus, į tribūną nesiveržiantis lietuvis prof. R. K. Kašponis gal taip ir būtų likęs šešėlyje, „vienu iš daugelio“ kongreso dalyvių, jeigu

dien jau šviesios atminties Vidmantas Eidukas, A. J. Greimu besidominčiam Kašponiui pasiūlė kreiptis į mokytoją Feliciją Jakutytę, kuri galinti suteikti daugiausia žinių apie Greimų gyvenimą Kupiškėje. Mat Greimai gyveno Jakučių name.

Žodis po žodžio buvo prisiminta, kad iš tų laikų ir Visockai turi nuotraukų, nes Feliksas Visockas buvo progimnazijos kūno kultūros mokytojas, tad iš jo sūnaus Gintauto Visocko galima gauti vertingų nuotraukų. Taigi iš klasės draugų susimedžiotos informacijos Kašponiui paaiškėjo, kaip ir ką galima rasti. Iš tiesų realybė viršijo lūkesčius, nes mokytoja F. Jakutytė ir G. Visockas turėjo nuotraukų iš tų laikų, kai Kupiškio progimnazijoje mokytojavo A. J. Greimo tėvas Julius Greimas. Svarbių žinių ir nuotraukų pateikė mokytoja Stanislava Zulonienė.

Daug informacijos Kašponiui pavyko surinkti iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo. Tai žmonių atsiminimai, gretutiniai dokumentai, asmens bylos, net pirmos klasės žurnalas, kur yra ir A. J. Greimo pažymiai. Kai kuriose disciplinose, regis, vieni ketvertai, o penketų išvis niekas negavo, bent taip teigė K. R. Kašponis, kuris bene daugiausia yra tyrinėjęs A. J. Greimo vaikystę Kupiškėje. Vertingos informacijos ir nuotraukų pateikė A. J. Greimo dukterėčia kaunietė Daiva Kviklienė.

Šiandien A. J. Greimo vaikystei Kupiškėje skirta paroda apkelia Paryžių, prieš keletą metų pabuvojo Vilniaus universiteto bibliotekoje surengtoje parodoje, eksponuota Imatroje (Suomija), kur kasmet vyksta tarptautinės semiotikų vasaros mokyklos ir konferencijos, taip pat Helsinkio universitete. Šį rudenį paroda spėjo pabuvoti ir Maskvoje, kur Lietuvos ambasadoje vyko A. J. Greimo 90-mečiui skirta mokslinė konferencija. Į Maskvą paroda nukako kartą jau Kauno technologijos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Garso ir vaizdo menų technologijų katedros vedėjas dr. Darius Kuciński pastangų dėka. Dabar štai iš Maskvos atkeliavo į Kupiškio etnografijos muziejų, kur veiks iki lapkričio 5 dienos.

Kur sėkmės paslaptis

Kodėl taip sunku su savo menu, mokslu ir kultūros laimėjimais išsprauti į tarptautinę erdvę? Tos pastangos kartais kainuoja milijonus pasaulinėse, tarptautinėse knygų mugėse mėginant kitais būdais pristatyti Lietuvą plačiajam pasauliui. Gal tai kiti mastai, bet štai paroda, skirta A. J. Greimo vaikystei, tarsi pati ir be didesnių lietuvių pastangų skina sau kelią į tarptautinę erdvę. Yra apie ką pamąstyti.

Prof. Eras Tarastis – nuo 2004 m. yra Tarptautinės semiotikų asociacijos prezidentas – labai įtaigiai aiškino K. R. Kašponiui, kaip svarbu išsiaiškinti žmogaus gabumų prigimtį ir ypač tokios asmenybės kaip A. J. Greimo. Svarbu ne vien įgimti gabumai, bet ir aplinka, kurioje vaikas auga ir yra ugdomas. K. R. Kašponiui tai buvo labai artima sritis, nes daug metų jis dirbo labai panašų darbą – nustatinėjo vaikų muzikinius gabumus.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Atminimo lentą atidengė mokytoja Felicija Jakutytė ir prof. Karolis Rimtautas Kašponis

mo iniciatyva, iš muziejinių teko išgirsti tokį aiškinimą. Bene prieš ketvertą metų Kupiškio rajono savivaldybėje vykusiame kultūros darbuotojų pasitarime ar kitame renginyje buvo diskutuojami svarbūs šio krašto kultūrai dalykai. Kalbėjusieji, tarp jų ir Pranas Jankauskas, buvęs Lietuvos valstybinės konservatorijos Klaipėdos fakulteto Choro dirigavimo katedros vedėjas, apgailestavo, kad Kupiškėje kultūrinė veikla daugiausia telkiama į folklorą, meno saviveiklą, festivalius, o žmonės išsilgę ir aukšto meninio lygio profesionalių atlikėjų. Jų kupiškėnai beveik nemato. Kasdien Kupišk-

tas Brazilijoje Petras Babickas, aktorė ir režisierė Unė Babickaitė, istorikas prof. Bronius Dundulis, gimęs 1909 m. Gyvakaruose. Arba kaip galėtume pamišti olimpinį čempioną disko metiką Virgilijų Alekną – jis taip pat kilęs iš Kupiškio krašto. Žodžiu, semiotiko Algirdo Juliaus Greimo vardas patenka į labai gerą kompaniją. Tačiau patys kupiškėnai, kaip matome, nėra patenkinti, kaip savame krašte garsinami ir propaguojami kai kurių šių, gal ir kitų išmokybių vardai.

Ta diskusija turėjo padarinių, nes vienam jos dalyviui – Kupiškio rajono Kultūros ir švietimo skyriaus vedėju pavaduotojui Vytautui Knizikevičiui lankantis Druskininkų sanatorijoje atsirado puiki galimybė tą diskusiją pratęsti su prof. R. K. Kašponiu. Apie ką susitikė kalbasi du kupiškėnai? Apie Kupiškį. Kašponiui buvo visiškai aišku, ką būtina daryti neatidėliojant. Saugoti su Greimo vardu susijusius pastatus Kupiškėje, o pirmiausia juos pažymėti bent jau atminimo lentomis. Be to, profesorius pašnekovui įteikė pluoštą publikacijų iš laikraščių apie A. J. Greimą, kuriose taip pat keliama mintis saugoti su pasaulinio garso mokslininko vardu susijusius pastatus.

Grįžęs į Kupiškį V. Knizikevičius apsilankė vietos Etnografiniame muziejuje, ten ir atsidūrė visi tie rašiniai. Į muziejinių rankas pateko nauja informacija apie jų kraštietį A. J. Greimą, jo vaikystei Kupiškėje skirtą parodą, kuri su dideliu pasisekimu jau buvo spėjusi nukeliauti į Paryžių.

jam nebūtų truputį pabodę klausytis muzikos semantikų ir Greimo žinovų, kurie į Greimo tautiečius nelabai kreipė dėmesį. To jau buvo per daug. Priešsakydamas vienam iš kongreso organizatorių A. J. Greimo mokinio prof. Ero Tarasčio (Eero Tarasti, Helsinkio universitetas) K. R. Kašponis pasisakė, kad yra baigęs tą pačią Kupiškio gimnaziją, kurioje (tada progimnazijoje) buvo lemta mokytis ir A. J. Greimui. Eras Tarastis labai susidomėjo ir ėmė atkakliai skatinti lietuvių profesorių parengti studiją prancūzų kalba apie Greimo vaikystę Kupiškėje. Šią mintį palaikė ir prof. Kostinas Miereanu (Costin Miereanu, Sorbonos universitetas), kitas Greimo mokinys.

Kašponiui tokia užduotis neatrodė labai didelis darbas, nes aplinka pažįstama, didesnių sunkumų lyg ir neturėtų kilti. Taip atrodė, kol nesiėmė šios temos tyrinėti. Šis darbas iš K. R. Kašponio pereinamo daug daugiau jėgų negu jis pats tikėjosi, tačiau rezultatas jau šiandien toli peržengė Lietuvos ribas.

Pirmieji talkininkai – klasės draugai

Tų pačių 2001 m. rugpjūčio mėn. Kupiškėje susitiko prieš 50 metų baigusieji šio miesto gimnaziją. Tarp kitų buvo K. R. Kašponis ir Pranas Jankauskas (abu sėdėjo Kupiškio gimnazijos viename suole, grojo mokyklos orkestre). Vienas iš klasiokų, šian-

Per iškilmes šėliojo Kupiškio Lauryno Stuokos-Gucevičiaus gimnazijos moksleivių iš užmaršties pažadinti kaukai

Jau metus Lietuvos politikai, mokslininkai ir studentai naudoja Mykolo Romerio universiteto ekonomikos ir finansų valdymo fakulteto Ekonomikos katedros profesorės Onos Gražinos Rakauskienės monografiją *Valstybės ekonominė politika*, kurioje analizuojama mūsų valstybės fiskalinė, užsienio prekybos ir socialinė politika.

Tai didelės apimties, daug intelektualinių pastangų ir darbo pareikalavusi knyga, kurioje galima rasti ne tik daugelio aktualių šiandienos ekonominių problemų analizę, bet ir sprendimų būdus. Šis leidinys sulaukė didelio susidomėjimo ir palankių specialistų vertinimų.

Monografijoje analizuojama 1991–2004 m. Lietuvos ekonominė politika. Tai sudėtingų politinių ir ekonominių procesų mokslinis tyrimas, kuriame vertinami ekonomikos pokyčiai labai svarbiu laikotarpiu – nuo pirmųjų atkurtosios Lietuvos nepriklausomybės metų iki Lietuvos tapimo visateise Europos Sąjungos nare.

Imtis tokių aktualių procesų analizės reikia didelės drąsos ir atsakomybės. Mykolo Romerio universiteto Ekonomikos ir finansų valdymo fakulteto mokslininkai įsitikinę, jog prof. O. G. Rakauskienė šių savybių niekada ir nestigo.

Ši rugsėji Mykolo Romerio universiteto senatas už Lietuvos ekonominės politikos mokslo plėtojimą, indėlį į Lietuvos ekonominės politikos mokslinę analizę, mokslinių tyrimų įtaką ekonomikos mokslo raidai Lietuvoje ir užsienyje prof. habil. dr. Onos Gražinos Rakauskienės mokslo darbų ciklą *Lietuvos valstybės ekonominė politika* pristatė Lietuvos mokslo premijų konkursui.

Nuo pasididžiavimo iki nusivylimo – vienas žingsnis

Valentina Daunoraitė. Kas lemia monografijos aktualumą?

Prof. Ona Gražina Rakauskienė. Laikotarpį nuo 1991 m. Lietuvoje galima vadinti transformacijos, sudėtingų ir nevienareikšmių ekonomikos procesų laikotarpiu. Kol kas šių reikšmingų pokyčių rezultatai vis dar nepakankamai apmastyti, o juo labiau – išanalizuoti. Į sudėtingus procesus neretai žvelgiama neprofesionaliai, politizuotai ir paviršutiniškai. Stinga rimtesnės ir gilesnės ekonominių procesų, problemų analizės, profesionalių diskusijų apie socialinius ekonominius reiškinius, pasigendama dalykiško ir objektyvaus vertinimo, taip pat alternatyvaus požiūrio. Ypač to reikia studentams, valdininkams, politikams, numatantiems tolesnius valstybės žingsnius.

Dar viena paskata parengti šią monografiją – tai pastaraisiais metais labai padidėjusi jaunimo ir suaugusių žmonių motyvacija mokytis, šviestis, atnaujinti žinias. Tai jaučiu kasdien susitikdama su studentais ir tęstinių studijų klausytojais. Džiaugiuosi, kad Mykolo Romerio universitetas atviras žinių siekiantiems žmonėms. Rinkos

Mykolo Romerio universiteto ekonomikos ir finansų valdymo fakulteto Ekonomikos katedros profesorė Ona Gražina Rakauskienė

reformų pradžioje daugelis „metėsi“ į tarptautinį verslą, rinkotyra, vadybą, firmos verslo planavimą. Ši padėtis atsispindėjo ir ekonominiame literatūroje. Dabar vis daugiau žmonių domisi ir studijuoja viešąjį administravimą, valstybės valdymą, viešojo sektoriaus ekonomiką. Aki vaizdus nacionalinės ekonominės literatūros stygius valstybės ekonominės politikos klausimais taip pat buvo svarbi paskata atsidėti monografijos rašymui.

V. Daunoraitė. Dar prieš porą metų buvo didžiuojamasi Lietuvos makroekonomikos laimėjimais: sparčiausiu ekonomikos augimu Europos Sąjungoje, rodikliais, tenkinančiais Maastrichto kriterijus, pretenduojama netgi į „Baltijos tigro“ titulą. Šiandien „Baltijos tigras“, anot žiniasklaidos, virto darbinu arkliu, o politikai, ekonomistai ir bankų analitikai vienu balsu kalba apie ekonomikos „perkaitimą“, gąsdina infliacija, išaugusiomis ir dar augiančiomis energijos kainomis, Lietuvos ekonomikos krize... Neįmanoma nepastebėti ir vis didėjančios socialinės atskirties tarp miesto ir kaimo, tarp turtingiausių ir skurdžiausių gyventojų sluoksnių, nemažėjančios jaunimo emigracijos, nusivylimo naujaisiais pokyčiais, politinio ir teisinio nihilizmo... Kas vyksta? Kokios viso to priežastys?

Prof. O. G. Rakauskienė. Į tokią padėtį žvelgiu ramiai. Manau, kad nereikia pervertinti tos grėsmės. Ekonomikos augimo tempai nėra labai dideli, be to, jie šiek tiek gęsta. Nesakyčiau, kad turėtume šaukti SOS!

Sakoma, kad mūsų šalyje infliacija – 8 proc. Į tai irgi žvelgiu ramiai. Darbo užmokestis per 2006 m. ūgtelėjo 15 proc. Bet turint galvoje infliaciją, jis auga ne taip jau ir daug. Šiokia tokia infliacija nėra blogas rodiklis. Kai šalies ekonomika turi dar sparčiai didėti, kad pasivytų gerai išsivysčiusias šalis, didėja ir infliacija. Būna ir didesnė infliacija, o šalys auga ir gerai plėtojasi. Kiek žinau, Vengrijoje ir Slovėnijoje prieš įstojant į ES buvo kur kas didesnė infliacija negu Lietuvoje.

Pagrindinių tendencijų analizė rodo, kad Lietuva yra pasiekusi neblogų makroekonomikos rezultatų, tačiau problema ta, jog struktūriniu lygiu ekonomika nesubalansuota. Per metus patyrėme neigiamų permąinų dėl to, kad išpūdinę augant BVP, esant stipriam li-

Lietuvos ekonomika: europietiškos ar amerikietiškos vertybės?

tui ir mažai infliacijai, priimtinam biudžeto deficitui ir mažėjančiai valstybės skolai, buvo gana didelis nedarbo lygis, menkai didėjo darbo užmokestis, gyventojų pajamos ir vartojimas, netolygiai vyko rajonų plėtra, ekstensyviai vystėsi smulkusis ir vidutinis verslas. Būtent tokia politika neužtikrino ekonomikos procesų tvarumo bei neigiamai paveikė pastarųjų metų makroekonominės plėtros rodiklius.

Bėda ta, kad Lietuvoje stokoja ma aiškios pozicijos, koku keliu eina šalies ekonomika. Vienu ir tuo pačiu metu stengiamasi eiti dviem priešingomis kryptimis. Strateginiuose dokumentuose deklaruodami Lietuvos kaip ES narės europinės gerovės modelio siekimą, faktiškai įgyvendiname amerikietiška-

mų laikotarpį socialiniams reikalams buvo skiriama ne itin daug dėmesio. Prioritetiniais laikomi makroekonomikos uždaviniai – subalansuoti valstybės finansus ir pažaboti infliaciją.

Tie rodikliai, kurie apibūdina žmoniškųjų išteklių plėtrą (t. y. gyventojų pragyvenimo lygis, darbas, pajamos ir vartojimas; regioninė politika, smulkiojo ir vidutinio verslo plėtra, skirtingos vyrų ir moterų ekonominės galimybės), laikomi tarsi antraeiliais, jiems nėra būdinga tokia dinamiška plėtra kaip makroekonomikos indikatoriams. Nėgana to, minėtos sritys atsilieka ir vystosi ekstensyviai, o tai mūsų šalies nepriartina prie europinės gerovės modelio.

Įvairių tyrimų duomenimis, vidurinioji klasė Lietuvoje sudaro 11–16 proc. (išsivysčiusiose rinkos šalyse – 60–80 proc.).

Mykolo Romerio universitetas atviras žinių siekiantiems žmonėms

monetarinį modelį, atitolinantį Lietuvą nuo bendrųjų ES tikslų.

Prioritetas – makroekonomika?

V. Daunoraitė. Kokiais pagrindiniais dalykais turėtų būti grindžiamas ekonomikos augimas, kad Lietuva galėtų įgyvendinti savo siekį per 10 metų pasiekti tokį BVP vidurkį vienam gyventojui kaip ES?

Prof. O. G. Rakauskienė. Lietuvos ekonominė politika nėra socialiai orientuota. Per visą rinkos refor-

Susidariusios socialinės ir ekonominės sąlygos neskatinamos vidurinioji klasė formavimosi, nes Lietuvos ekonominė politika orientuota pirmiausia į stambaus, o ne į smulkus ir vidutinio verslo interesus, Lietuvoje palyginti didelė gyventojų pajamų diferenciacija. Be to, išsilavinimas ir profesionalumas Lietuvoje nėra karjeros svertai, jie neužtikrina aukšto materialinio ir socialinio statuso.

Lietuvoje klaidingai manoma, kad iš pradžių reikia pasiekti spartų ekonomikos augimą, stabilumą ir tik po to stengtis kelti žmonių gyve-

nimo gerovę, spręsti socialinės politikos problemas. Iš tikrųjų socialiniai procesai neatskiriami nuo ekonominių pokyčių, jie veikia vienas kitą.

Nesu tos nuomonės, kad geri makroekonominiai rodikliai rodo gerą šalies ekonomikos būklę. Makroekonomikos rodikliai gali būti labai subalansuoti ir geri, o šalies ekonominio išsivystymo lygis – labai žemas. Ekonomikos augimas visada turi būti grindžiamas struktūrine politika, vadinasi, ūkio šakų, atskirų ūkio sektorių augimu.

Labai gerai, kad mūsų šalis sparčiai vežasi vidutinius ES rodiklius, tačiau dabar visi šaukia, kad per daug vartojame, per daug statomės, bet juk tai gerai. Džiugu matyti, kaip keičiasi, brenda iš skurdo Lietuvos kaimas, gražėja, tvarkosi miestai ir maži miesteliai. Tai puiku.

Sakyčiau, kad nėra reikalo šaukti apie ekonomikos perkaitimą. Tačiau taip sakydama būsiu balta varna, nes mūsų monetaristai, bankininkai, kurie į ekonomiką žvelgia per pinigų prizmę, pasiklauso, ką sako Tarptautinis valiutos fondas ir kalba tą patį.

Visa Europa į ekonomiką žvelgia per žmoniškųjų išteklių prizmę – per visiško užimtumo, gyvenimo gerovės rodiklius. Jeigu mes žvelgtume iš Europinės gerovės modelio pozicijų, kuris vyrauja praktiškai visose Europos šalyse, nepervertintume infliacijos grėsmės.

Apie socialiai orientuotą biudžetą ir... godumą

V. Daunoraitė. Dabar visa žiniasklaida kupina solidžių analitiku-

tvirtinimų: kai smogs šilumos ir elektros kainos, teks apriboti vidaus vartojimą. Tai pirmiausia reikėtų smūgi vidaus paslaugų teikėjams, nes žmonėms jų paslaugos taps neprieinamos. Teigiama, kad įmonės, planuodamos biudžetą ateinančioms metams, turėtų numatyti, kaip atnaujinti technologijas, atleidžiant vienus darbuotojus likusiems didinti atlyginimus. Vadinasi, vėl padaugės bedarbių... Kiek pagrįsti tokie svarstymai?

Prof. O. G. Rakauskienė. Tai ne dėl ekonomikos „perkaitimo“.

Apie mokslo ir studijų institucijų mokslinės veiklos vertinimą

Atkelta iš 5 p.

šių mokslų evoliuciją. Palikdami dabar galiojančią mokslinės veiklos formaliojo vertinimo sistemą įteisingume egzistuojančią padėtį – žemą matematinės ekonomikos, ekonometrijos, ekonomikos, matematinės sociologijos, psichometrijos, matematinės lingvistikos ir kitų analogiškų mokslų lygį Lietuvoje, kartu užkirsdami kelią tarpdisciplinškumui atsirasti. Kadangi tarptautinio lygio reikalavimai HSM ir FBMT grupėms labai skiriasi, tad labai pagrįstas klausimas, kaip vertinti tarpkryptinius rezultatus.

Dar daugiau abejonių kelia mokslo straipsnių vertinimas naudojant žurnalo, kuriame publikuojamas straipsnis, svorio koeficientą pagal LMT ir ŠMM metodikų autorių nustatytas skirtingas formules. Pavyzdžiui, X žurnalo 2006 m. svorio koeficientas yra santykis A/B, čia B yra visų X žurnale 2004 ir 2005 m. publikuotų straipsnių skaičius, o A – tų straipsnių citavimo skaičius 2006 m. publikuotuose ISI sąrašo žurnaluose. Šis koeficientas sukurtas bibliotekų ir leidyklų atliekamiems tyrimams siekiant įvertinti žurnalų kokybę. Tačiau pastarąjį dešimtmetį koeficientas pradėtas naudoti tam, kam jis nėra skirtas – vertinti straipsnius ir jų autorius.

Straipsnyje *Skaičius, kuris naikina mokslą (Aukštojo mokslo kronika) (The Number That's Devouring Science (The Chronicle of Higher Education, 2005, October 14; <http://chronicle.com/free/v52/i08/08a01201.htm>)* jo autorius R. Monastersky komentuoja neigiamas nuomones ir argumentus dėl žurnalo svorio indekso naudojimo suteikiant mokslo pareigas ar grantus. Kadangi renkantis mokslinę temą vis dažniau atsižvelgiama į tos temos populiarumą aukštą svorio koeficientą turinčiuose žurnaluose, tuo gali būti iškreipiama įprastinė mokslinių tyrimų pasirinkimo motyvacija.

Straipsnyje *Kodėl žurnalo svorio koeficientas neturėtų būti naudojamas moksliniams tyrimams vertinti (Why the impact factor of journals should not be used for evaluating research, BMJ, 1997, 15 February; <http://www.bmj.com/cgi/content/full/314/7079/497>)* P. O. Segle išvardija net 21 konkrečią problemą, susijusią su žurnalo svorio koeficiento naudojimu vertinant mokslinius tyrimus. Paminėjime tik kelias: svorio koeficientas netinkamai koreliuoja su tikruoju konkretnu straipsnio cituojamumu; koeficiento skaičiavimo formulė netrukdo žurnalų redaktoriams manipuliuoti juo siekiant pagerinti žurnalų reitingą; pačioje ISI duomenų bazėje yra įvairių problemų; žurnalo svorio koeficientas labai priklauso nuo tyrimų srities.

Galima suprasti akivaizdžiai netobulų metodų naudojimą įvairiems tyrimams, moksliniam potencialui palyginti ar vidiniam mokslo ir studijų institucijos veiklos vertinimui. Tačiau minėtame LMT darbo grupės dokumente rašoma: „[...] formaliojo vertinimo tikslas yra dvejopas: (1) kuo veiksmingiau institucijoms paskirstyti palyginti nedideles valstybės skiriamas lėšas ir (2) skatinti Lietuvos mokslo konkurencinumą.“

Tai gali reikšti, kad formalusis vertinimas yra vienas rodiklių, kuriuo bus grindžiami valstybės biudžeto asignavimai.

Koks galėtų būti formalusis vertinimas

Mūsų nuomone, būtina apsvaryti iš naujo formaliojo vertinimo kriterijus, rodiklius ir metodikas. Pirmiausia derėtų aiškiai nustatyti tikslus, kam formalusis vertinimas bus naudojamas. Tai gali būti globalūs tikslai, pavyzdžiui, vertinant teikiamus projektus, skirstant finansavimą mokslinei veiklai, susijusiai su II ir III pakopos studijomis, sudarant mokslinių tyrimų programas ar nustatant prioritėtines mokslinių tyrimų programas.

Formalusis vertinimas gali būti naudojamas ir lokaliems tikslams pasiekti. Pavyzdžiui, konkrečios mokslo krypties mokslininkų, institucijos padaliniių reitingavimui, premijavimui ar kitiems tikslams.

Akivaizdu, kad skirtingiems tikslams pasiekti reikalingos skirtingos metodikos, kriterijai bei rodikliai. Šiuo straipsneliu nesiekama kiekvienam tikslui sukurti rodiklių sistemą ar pasiūlyti konkrečią metodiką. Tai daugiau atskiro tyrimo ar studijos reikalas. Čia norima atkreipti dėmesį į kai kuriuos bendrus principus, kuriuos diktuoja sukaupta patirtis.

Pirmiausia reikėtų pasiekti, kad mokslų klasifikavimas į grupes, mokslinės veiklos vertinimo požiūriu, visiems sudarytų vienodas sąlygas. Tam yra įvairiausių galimybių. Pavyzdžiui, mokslus galima klasifikuoti pagal jų tyrimo objektus ir metodus. Tuomet reikėtų išskirti mažiausiai 4 grupes: humanitarinių, socialinių, gamtos ir formaliųjų mokslų. Nauja čia būtų atskira formaliųjų mokslų (*angl. formal sciences*) grupė. Jai priklausytų matematika, statistika, logika, informatika. Šis atskyrimas grindžiamas tų mokslų objektų (abstrakčios struktūros) ir metodų (dedukcija) specifika. Dabartinė mokslinės veiklos vertinimo metodika formaliesiems mokslams nustato blogiausias pradines sąlygas.

Mokslus klasifikuoti galime ir pagal tai, ar jie yra fundamentalūs, taikomieji ar eksperimentiniai. Kaip pagrindą galima pasirinkti kainą – brangūs mokslai, pigesni ir pan. Minėtame W. Glänzel ir A. Schubert straipsnyje pasiūlyta tokia mokslų klasifikavimo sistema, kad į vieną kategoriją patenka tik tie mokslai, kurie turi bendrus publikavimo standartus ir citavimo ipročius. Pagal šią dviejų lygių sistemą FBMT grupė suskyla net į 12 pirmojo lygio ir 60 antrojo lygio grupių, o HSM grupė pasidalija į 3 pirmo lygio ir 7 antro lygio grupes. Be to, straipsnio autoriai nagrinėja žurnalų ir straipsnių skirstymo pagal naująją sistemą metodus atsižvelgdami ir į tarpdisciplinškumo problemas.

Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Odontologijos instituto plėtra ir mokslinių tyrimų rezultatų Lietuvos odontologinėje praktikoje sklaidos užtikrinimas

VU padalinys – Medicinos fakultetas

Partneriai – VšĮ Vilniaus universiteto ligoninės Žalgirio klinika

Projekto trukmė – 2006.06.01 – 2008.05.30

Projekto vadovas – Medicinos fakulteto Odontologijos instituto docentė Rasmūtė Manelienė

Projekto vadovo duomenys ryšiams – tel. (8 ~ 5) 272 7589, faks. (8 ~ 5) 272 8569

Projekto tikslai

1. Sustiprinti darbinis mokslininkų-tyrėjų, rezidentų ir praktikuojančių gydytojų odontologų gebėjimus nanotechnologijų, DNR bei veido tipologijų tyrimų pagrindu kuriant šiuose technologijų aplikacijų odontologijoje metodikas bei užtikrinant modernių medicininių technologijų pritaikymą žandikaulio korekcijos, invalidų odontologinės pagalbos ir burnos vėžinių susirgimų prevencijos srityse Lietuvos populiacijai.

2. Didinti Lietuvos mokslininkų-tyrėjų ir dėstytojų kvalifikaciją bei žinių lygį užtikrinant jų gebėjimą dalyvauti klinikiniuose tyrimuose ir taikant moderniąsias medicinos technologijas.

3. Sudaryti prielaidas odontologijos doktorantūros studijas sukurti Vilniaus universitete.

Projekto uždaviniai

1.1. Remiantis stažuotėmis svarbiausiose Europos Sąjungos centruose užtikrinti, kad Universiteto mokslininkai įsivertint naujausias tyrimų metodikas ir šių žinių perteikimo rezidentams bei praktikuojantiems gydytojams odontologams įgūdžius.

1.2. Įtraukti papildomus mokslinius darbuotojus bei reziden-
tus į jau pradėtus ir nuo 2006 m. pradedamus mokslinius tyrimus siekiant ugdyti šių specialistų kvalifikacinius gebėjimus.

1.3. Suformuoti Lietuvos praktikuojančių gydytojų odontologų gebėjimą dalyvauti klinikiniuose tyrimuose bei moksliniuose tyrimuose nanotechnologijų naudojimo, mikroorganizmų identifikavimo DNR hibridizacijos metodais, neįgaliųjų burnos ligų profilaktikos, veido ir žandikaulių deformacijų bei žandikaulių kraštinių kaulo tyrimų, lietuvių veidų amžinių pokyčių ir burnos ikivėžinių susirgimų bei vėžio profilaktikos srityse.

1.4. Suteikti naujų žinių ir įgūdžių naujų technologijų taikymo srityse Universitete rengiamiems rezidentams bei (tobulinimosi ciklų pagrindu) praktikuojantiems gydytojams odontologams.

1.5. Informuoti apie naujausias mokslinius laimėjimus nanotechnologijų naudojimo, mikroorganizmų identifikavimo DNR hibridizacijos metodais, neįgaliųjų burnos ligų profilaktikos, veido ir žandikaulių deformacijų bei žandikaulių kraštinių kaulo tyrimų, lietuvių veidų amžinių pokyčių bei burnos ikivėžinių susirgimų ir vėžio profilaktikos srityse. Apie šiuos laimėjimus odontologijoje informuoti medicinos ir plačiąją visuomenę.

2. Didinti mokslininkų-tyrėjų ir dėstytojų kompiuterinio raštinimo bei užsienio kalbų įgūdžius, kurie atitiktų šiuolaikinius reikalavimus ir užtikrintų jų gebėjimą naudotis moderniosiomis informacinėmis technologijomis bei naujausiais mokslo laimėjimais, taip pat užtikrintų jų mobilumą.

3. Atlikti reikiamus tyrimus ir parengti visą dokumentaciją doktorantūros studijoms įkurti.

Projekto laukiamas rezultatas

Studijos naujai įkurtoje Tyrimų ir studijų bazėje bus prieinamos VU rezidentams, internams, KMU rezidentams, gretutinių specialybių (neurochirurgijos, traumatologijos) rezidentams ir visų universitetų besimokantiems asmenims, kurių diplomus pripažįsta Vilniaus universitetas.

Įgyvendinus projektą gautais rezultatais galės naudotis mokslinė bendruomenė – ne tik odontologijos, bet ir kitų pakraipų medicinos studentai, asmenys, siekiantys kelti savo kvalifikaciją ir savarankiškai mokytis. Tyrimų rezultatai galės būti naudojami ausų, nosies, gerklės gydymo, traumatologijos, neurochirurgijos, neurologijos, pediatrijos, plastinės chirurgijos ir psichiatrijos srityse.

Higienos institutas

skelbia viešą konkursą šioms pareigoms užimti:

Visuomenės sveikatos tyrimų skyriuje:

jaunesniojo mokslo darbuotojo (1 etatas);
jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,25 etato);
vyresniojo mokslo darbuotojo (1 etatas).

Darbo medicinos centre:

Profesinių ligų registre – specialisto (0,5 etato).

Pretendentai į nurodytas vietas turi pateikti:

- prašymą dalyvauti konkurse Instituto direktoriaus vardu nurodant pareigybę;
- asmens tapatybę įrodantį dokumentą;
- gyvenimo aprašymą (CV);
- išsilavinimą liudijantį dokumentą, kvalifikacinio mokslo laipsnio (-ių) diplomo (-ų) ir pedagoginio mokslo vardo (-ų) atestato (-ų) kopijas bei kitų kvalifikacijos kėlimo pažymėjimų kopijas;
- 5 metų mokslinių straipsnių, monografijų, metodinės medžiagos sąrašą (pretenduojantiems į mokslo darbuotojų vietas).

Higienos instituto darbuotojų kvalifikaciniai reikalavimai bei mokslo darbuotojų konkurso organizavimo ir atestavimo tvarka skelbiami Instituto interneto tinklalapyje <http://www.hi.lt>

Dokumentai priimami 10 kalendorinių dienų po konkurso paskelbimo spaudoje adresu:

Didžioji g. 22, LT-01128 Vilnius, tel.(8 ~ 5) 262 4583.

Direktorius

Pabaiga. Pradžia Nr. 15

Apie aukštojo mokslo reformą baigiamame pokalbyje su Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininku, Aukštojo mokslo tarybos prie LR švietimo ir mokslo ministerijos pirmininku, Mykolo Romerio universiteto Politikos mokslų katedros vedėju doc. dr. Antanu KULAKAUSKU.

Apie reformos svertus

Ar prasidėsiančioje reformoje numatyti svertai, kurie padėtų sutvarkyti kad ir socialinės partnerystės sritį?

Deja, valstybės politikos lygmeniu socialinės partnerystės vaidmuo dar nepakankamai suvoktas. Vyrauja imitacinis požiūris į socialinės partnerystės principo taikymą politikos formavime ir realizavime, ypač tose srityse, kur valstybė, o ne verslas atlieka pagrindinį vaidmenį. Tačiau ir švietimo bei mokslo politikoje. Manau, taip yra ne tiek dėl piktos valios, kiek dėl nesuigaudymo ir administracinio komandinio mentaliteto vyravimo mūsų visuomenės politiniame gyvenime. Bet dėl to ir neaišku, kur prasideda ir kur baigiasi mokslo bei studijų institucijų savivalda, kodėl universitetams, rengiantiems vadybininkus, patiems trūksta šiuolaikinės vadybos, kaip atsiranda tokia mokslo ir studijų srities politika, kuria patenkintų be maž nėra. Sovietmečiu bent jau buvo galima manyti, kad dėl visų blogybių ir kvailysčių kalta Maskva, o ką kaltinti dabar? Valdžią? Politikus? Bet mokslo ir studijų srityje valdžia ir politikai iš esmės viską daro pačių mokslininkų rankomis ir galvomis. Paviršutiniškai žvelgiant taip visiems ir atrodo. Pavyzdžiui, koks šiuo požiūriu yra Lietuvos mokslo tarybos vaidmuo?

Padeda vyriausybei formuoti ir įgyvendinti šalies mokslo politiką.

Galima sakyti, kad taip ir yra. Bet ką tai reiškia politologiniu požiūriu, tiksliau, pagal socialinės partnerystės principą konstruojamos atitinkamos viešosios politikos analizės požiūriu? Deja, dar vieną sujauktos politikos atvejį, kai neaišku, kas ką formuoja, kas kam atstovauja ir kas, kaip, kiek ir už ką atsako. Reikalas tas, kad Lietuvos mokslo tarybos yra ir pagrindinis oficialus Seimo bei Vyriausybės ekspertas mokslo politikos klausimais. Sykiu Mokslo tarybos politikų ir visuomenės, o gal ir pačių Taryboje dirbančiųjų akse išreiškia tarsi apibendrintą pačios mokslo bendruomenės požiūrį į mokslo politiką. Sudaroma regimybė, kad mokslo politikos formavimas didžiąja dalimi yra atiduotas į pačios mokslininkų bendruomenės rankas. Bet tai tik „optinė apgaulė“. Vien dėl to, kaip formuojama Mokslo taryba, ji negali tinkamai atlikti nei eksperto, nei atstovo vaidmens. Tad faktiškai ir tėra priedėlis biurokratinio politinio mechanizmo mokslo ir studijų politikos srityje. Kaip, beje, ir Aukštojo mokslo taryba, kurios pirmininku pastaruoju metu man tenka būti. Tiesą sakant, ir nereikia, būtų negerai, jei mokslo ir studijų politikos formavimas būtų atiduotas tik į akademinės bendruomenės atstovų rankas.

Gali atrodyti, kad Mokslininkų sąjungos pirmininkas, kritikuodamas esamą Mokslo tarybos formavimo sistemą lyg ir „kasasi“ po

Tarybos pamatais. Manau, būtų teisinga tiksliau paaiškinti, ką šia kritika norite pasakyti. Kad neliktų dvi-prasmybės.

Kritikuoju ne Mokslo tarybą kaip tokią, ne jos veiklą, o ydingą mūsų sąlygomis mokslo ir studijų politikos formavimo ir įgyvendinimo mechanizmą. Kviečiu visus susimąstyti, ką reikia daryti, kad būtų sukurtas ir galėtų visavertiškai funkcionuoti būtent socialinės partnerystės principu grindžiamas mokslo ir studijų politikos formavimo mechanizmas. Niekada ne laikiau ir nelaikau Mokslininkų sąjungos Mokslo tarybos konkurentu. Jau esame kalbėję apie galimą Mokslininkų sąjungos paskirtį ir vietą mokslo bei studijų politikos, jeigu ji pagaliau būtų pradėta grįsti socialinės partnerystės principu, procese. Manau, kad Mokslininkų sąjunga pirmiausia turėtų būti mokslininkų ir aukšto-

tyvumo priklausos, koks bus konkretus žodžio „skatinti“ turinys.

Lietuvos mokslininkų sąjunga galėtų prisiimti pareigą spręsti visai akademinėi bendruomenei ir apskritai visuomenei aktualius mokslinės etikos palaikymo klausimus. Jų dabar nėra kam spręsti. Kai keliamos, pavyzdžiui, su plagijavimu susijusios bylos, teisėsauga dažniausiai yra bejėgė. Tiesa, partijų susitarime dėl mokslo ir studijų sistemos pertvarkos yra numatyta steigti ombudsmeno instituciją, kuri užsiimtų šios srities reikalais, bet jei pati mokslininkų bendruomenė institucionalizuotai šioje veikloje nedalyvaus, ji bus neveiksminga. Praėjusią vasarą net Prezidentūra, dalyvaujant pačiam LR Prezidentui Valdui Adamkui, surengė konferenciją šioms klausimams svarstyti. Jos metu Prezidento patarėja Nerija Putnaitė kreipėsi į švietimo ir mokslo ministerijos vadovybę siūlydama

tės principą. Šiuo požiūriu Lietuvos mokslininkų sąjunga, kaip ir kitos mokslininkų organizacijos, turi būti traktuojama ne kaip švietimo ir mokslo ministerijos pagalbininkė, politinio biurokratinio mechanizmo prielipas, o kaip partnerė. Nemanau, kad tokiu atveju valstybė negali finansuoti bent tam tikrų tokių organizacijų veiklos funkcijų. Jei nėra tam reikalingos teisinės bazės, ją galima, net reikia sukurti. Juk ir dabar Žemės ūkio rūmų, jungiančių daugumą šios sferos organizacijų, veikla finansuojama valstybės pinigais.

Esame apskaičiavę, kad normaliai Mokslininkų sąjungos veiklai užtikrinti per metus reikėtų apie 180 tūkst. litų. Nemanau, kad valstybei tai nepakeliama našta. Nors pinigų reikėtų ir mokslo draugijoms. Dabar gi ne viena iš tokių draugijų dėl pinigų trūkumo net negali palaikyti normalių ryšių su atitinkamomis tarptautinėmis ir kitų šalių organizacijomis. Nuolat kyla problemų netgi susimokėti nario mokesčių tarptautinėse organizacijose, dalyvauti tarptautinių organizacijų rengiamuose renginiuose.

Per nacionalines mokslo draugijas galėtų būti finansuojama ir atitinkamų mokslo krypčių ar šakų mokslinių žurnalų, reprezentuojančių svarbiausius nacionalinius tos

Kad reforma nevirstų sistemos modifikacija

Apie būsimąją mokslo ir studijų reformą pirmiausia išgirdome iš diskusijų Prezidentūroje, Seime, švietimo ir mokslo ministerijoje, pagaliau iš įvairių interesų grupių diskusijų. Pasirašytas politinių partijų, pritariančių reformai, dokumentas. Koks tolesnis reformos vyksmas?

Iš to, ką jau aptarėme, turbūt aišku, kad visavertei struktūrinei sistemos reformai esame dar nepribrendę, pirmiausia intelektualiniu kultūrinio (politinės kultūros) požiūriu. Tad tai, ką vadiname reforma, veikiausiai bus eilinė sistemos modifikacija siekianti užkšti didžiausias jos skyles, pakeisti ar paremontuoti pavienius mechanizmus. Bet viliuosi, kad pradėdami šį darbą, suvoksime daugiau. Juk darbą nudirbti gali tik dirbant... O kas plėtosis politinė biurokratinė vaga, pamatysime. Svarbu, kad akademinė bendruomenė nelauktų išsižiojusi valdžios sprendimų, o pati išitrauktų į reformos klausimų svarstymą, nebūtų politiškai pasyvi.

Studentų įmokų už mokslą klausimo sprendimas kol kas atidėtas. Kaip numatomas įmokas susieti su studijų kokybe? Jūs galite susieti? Labai abejotinas ryšys.

Apskritai studijų kokybės klausimas viešojoje erdvėje per daug mistifikuojamas ir politizuojamas, nesuvokiama jo esmė. Jis negali būti išspręstas, pavyzdžiui, įvedant didesnę biurokratinę studijų proceso kontrolę, nes jo šaknys slypi netinkamoje mokslo ir studijų sistemos struktūroje. Tačiau išspręstas gali būti tik per struktūrinę sistemos, kurios dalis yra ir šios sferos politikos formavimo bei valdymo mechanizmai, reformą. Mokestis už mokslą nepagerins studijų kokybės. Bet, jei kas mano, kad reformą galima atlikti be pinigų, kad pirma – svarbukokybė, o paskui pinigai, tai tokios kalbos – arba nesupratimas ir nuostabus naivumas, arba demagogija.

Nuostabus idealizmo pasireiškimas: iš kur ta kokybė atsiras? Iš Šventos Dvasios?

Tai, kas dabar vadinama studijų kaina ir kaštais, laisvos visuomenės ir rinkos ekonomikos požiūriu tėra įteisintas valstybės biurokratinis voliuntarizmas. Jis įmanomas, nes akademinė bendruomenė su tuo, kad ir burbėdama, taikstosi, nesugeba būti laisva, organizuotis, kad sutelktomis pastangomis galėtų kovoti dėl savo teisių ir teisingo atlyginimo. Tad ir atsitiko absurdiškas dalykas, kai plytelių dėstytojas gauna penkis kartus didesnę negu universitetų dėstytojas atlyginimą... O rimtais veidais kalbame apie žinių ekonomiką ir visuomenę...

Manau, mūsų pokalbis teikia peno pasvarstymams, kodėl yra taip, kaip yra, kodėl, ką ir kaip mėginama keisti, ir kas iš viso to gali išeiti. O po svarstymų juk turėtų padidėti ratas žmonių, suvokiančių, ką reikia daryti, kad judėtume pirmyn, o ne tryptume ar stovėtume vietoje. Tikėkimės, kad taip padidės ir ratas tų, kurie ims atitinkamai veikti. Jei taip, tai mūsų pokalbis nebus tik laiko gaišimas.

Šia išmintinga nata ir užbaikime pokalbį, kuris tikriausiai sukels įvairių minčių, gal ir prieštaravimų. „Mokslo Lietuvos“ puslapiui atviri visiems, kurie nori ir turi ką pasakyti.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Kol plytelių dėstytojas vertinamas labiau už dėstytoją (5)

Aukštojo mokslo reformos reikalai jaudina net Trakų pilies renginyje dalyvaujančius įvairių mokslų atstovus: Mykolo Romerio universiteto Politikos mokslų katedros vedėją doc. Antaną Kulakauską, etnologą prof. Libertą Klimką, Vilniaus pedagoginio universiteto Menų fakulteto dekaną prof. Vaidą Matonį ir Sporto ir sveikatos fakulteto dekaną doc. Audronių Vilką

sios mokyklos dėstytojų kaip interesų grupės reikalų atstovė bei gynėja. Tik šio vaidmens ji negali veiksmingai atlikti, kol dauguma akademinės bendruomenės narių nedalyvauja jos veikloje, nesuokia profesinių draugijų ir asociacijų vaidmens organizuoti ir solidariai ginant savo profesinius bei socialinius interesus. Partijų susitarime dėl mokslo ir studijų sistemos pertvarkos principų Mokslininkų sąjungos tarybos iniciatyva atsirado nuostata dėl mokslininkų ir studentų jungiančių draugijų bei asociacijų veiklos skatinimo, tokių organizacijų įtraukimo į mokslo ir studijų politikos procesą. Tiesa, Mokslininkų sąjunga siūlė labiau apibrėžtą, politinę valdžią įpareigojančią šios nuostatos formuluote: vietoj žodžio „skatinti“ įrašyti žodžius „sudaryti reikiamas finansines ir teises sąlygas“. Bet ir dabar nuo mokslininkų ak-

skirti pinigų nevyriausybinių mokslininkų organizacijoms, pavyzdžiui, Mokslininkų sąjungai, jeigu jos prisiimtų išpareigojimą vykdyti tokias funkcijas. Mokslininkų sąjunga ir dabar nesišalina tokios veiklos, nors, neturėdama finansavimo, negali jai skirti reikiamo dėmesio.

Kiek tai neprieštarauja esamiems įstatymams? Jeigu mokslininkų draugijos ir asociacijos padėtų ministerijai vykdyti numatytą mokslo ir studijų politiką, būtų ministerijos pagalbininkės, tai lengviau būtų kalbėti ir apie finansinę paramą. Būkime realistai: jokia ministerija nefinansuos darinių, kurie šiausi prieš jos vykdomą politiką. Jūs galite užtikrinti, kad Mokslininkų sąjunga bus ministerijos pagalbininkė jos veikloje?

Klausimą formuluojate kaip prisitaikėlis prie išgalėjusių politinių biurokratinų tradicijų. Mano nuomone, jų reikia atsakyti ir politiką formuoti pagal socialinės partnerys-

krypties ar šakos mokslo laimėjimus, leidyba. Juk taip esti daugelyje šalių. Nacionalinėse mokslo draugijose pirmiausia turėtų būti svarstomi ir atitinkamos krypties ar šakos mokslo bei studijų plėtros klausimai, nustatomi tos srities mokslingumo kriterijai. Apskritai tai lyg pirmasis mokslo organizacijos nacionaliniu mastu aukštas. Nesirūpinant jo tvirtumu, negalima tikėtis gerų rezultatų.

O kaip yra šiuo metu?

Iki šiol mokslo ir studijų politikos formavimo organizacinį rūmą, jei taip galima sakyti, statėme ne nuo pamatų, apačios, o nuo viršaus. Tad ir įgijo jis skylėtą biurokratinį pavidalą. Kitaip tariant, turime tokią mokslo ir studijų politikos formavimo bei valdymo mechanizmą, kuris demokratijos, rinkos ekonomikos ir atviros visuomenės sąlygomis neleidžia racionaliai ir veiksmingai valdyti sistemos.

2007 m. LIETUVOS MOKSLO PREMIJOMS PATEIKTI DARBAI

HUMANITARINIŲ IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ SEKCIJA

Fundamentiniai ir taikomieji mokslinių tyrimų darbai

1. Vytautas Ambrazas. Darbų ciklas „Lietuvių kalbos istorinė sintaksė“ ir kiti istorinės sintaksės tyrinėjimai (1989–2006 m.)“. *Pateikė Lietuvių kalbos instituto taryba.*
2. Bronislovas Genzelis. Darbų ciklas „Lietuvos kultūros istorijos tyrinėjimai (kultūrologiniai ir politologiniai aspektai) (1988–2006 m.)“. *Pateikė Kultūros, filosofijos ir meno instituto taryba.*
3. Mindaugas Maksimaitis. Darbų ciklas „Lietuvos konstitucionalizmo istorijos studijos (1998–2006 m.)“. *Pateikė Mykolo Romerio universiteto senatas.*
4. Aldona Stanislava Paulauskienė. Darbų ciklas „Gramatikos mokslo istorija, gramatikos teorija ir profesinė kalba (2004–2006 m.)“. *Pateikė Kauno technologijos universiteto senatas.*
5. Ona Gražina Rakauskienė. Darbų ciklas „Lietuvos valstybės ekonominė politika (2000–2006 m.)“. *Pateikė Mykolo Romerio universiteto senatas.*
6. Albertas Rosinas. Darbų ciklas „Latvių kalbos daiktavardžio linkniavimo sistema. Synchronija ir diachronija“ (1977–2005 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas.*
7. Liuda Zinaida Ruseckienė. Darbų ciklas „Literatūros pedagogika (1998–2004 m.)“. *Pateikė Klaipėdos universiteto senatas.*
8. Marijus Arvydas Šliogeris. Darbų ciklas monografijos „Niekio vardai“ (Vilnius, 1997), „Alfa ir omega“ (Vilnius, 1999), „Niekis ir Esmas“ 2 tomai (Vilnius, 2005)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas.*
9. Eugenija Ulčinaitė. Darbų ciklas „Lotyniškosios Lietuvos literatūros 16–18 a. tyrimai (1993–2006 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas.*
10. Povilas Vanagas. Vadovėlis „Visuotinės kokybės vadyba“ (Kaunas, 2004). *Pateikė Kauno technologijos universiteto senatas.*

11. Alfonsas Vaišvila. Darbų ciklas „Teisinė valstybė šiuolaikinėje teisės filosofijos doktrinoje (2000–2004 m.)“. *Pateikė Mykolo Romerio universiteto senatas.*

Taikomosios mokslinės veiklos (eksperimentinės plėtros) darbai

1. Eugenijus Jovaiša. Darbų ciklas „Istorija ir kompiuteriai (1998–2006 m.)“. *Pateikė Vilniaus pedagoginio universiteto senatas, UAB „Elektroninės leidybos namai“.*
2. Nijolė Kišūnienė, Violeta Matiekienė, Virginija Savickienė, Juozas Tumelis. Bibliografinė monografija „Lietuvos bibliografija, serija A: Knygos lietuvių kalba“, t. 2 (kn. 1–2, Vilnius, 1985–1988), t. 3 (kn. 1–2, Vilnius, 2006). *Pateikė Vilniaus universiteto senatas, leidykla „Versus aureus“.*
3. Vladislava Stankūnienė, Sarmitė Mikulionienė, Aušra Maslauskaitė, Aiva Jasilionienė. Darbų ciklas „Paramos šeimai politikos prioritetų paieškos šeimos pokyčių, gyventojų senėjimo ir demografinės krizės sąlygomis (1995–2005 m.)“. *Pateikė Socialinių tyrimų instituto taryba, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.*

FIZINIŲ MOKSLŲ SEKCIJA

Fundamentiniai ir taikomieji mokslinių tyrimų darbai

1. Algirdas Jonas Audzijonis, Gediminas Gaigalas, Valentinas Lazauskas, Leonardas Žigas, Raimundas Žaltauskas. Darbų ciklas „Puslaidininkinių-feroelektrinių kristalų virpesių spektrų ir elektroninės struktūros tyrimai (1996–2006 m.)“. *Pateikė Vilniaus pedagoginio universiteto senatas.*
2. Eimutis Juzeliūnas, Rimantas Ramanauskas. Darbų ciklas „Elektrocheminė medžiagotyra – nuo nanostruktūrų iki ekologijos (1992–2006 m.)“. *Pateikė Chemijos instituto taryba.*
3. Gediminas Juzeliūnas, Bronislovas Kaulakys, Julius Ruseckas. Darbų ciklas „Spinduliuotės ir trikdžių poveikis atominėms ir molekulinėms sistemoms: spektrai, dinamika, kinetika, matavimai (1979–2006 m.)“. *Pateikė Vilniaus universi-*

teito Teorinės fizikos ir astronomijos instituto taryba.

4. Meilutė Kabailienė. Darbų ciklas „Naujų paleobotaninių tyrimo metodų sukūrimas ir jų taikymas atkuriant gamtinės aplinkos raidą poledynmetyje Lietuvoje (1977–2006 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas, Geologijos ir geografijos instituto taryba.*
5. Kęstutis Kubilius, Remigijus Mikulevičius, Rimas Norvaiša, Jonas Kazys Sunklodas. Darbų ciklas „Stochastinės lygtys ir procesų apksimavimas (1980–2006 m.)“. *Pateikė Matematikos ir informatikos instituto taryba.*
6. Antanas Laurinčikas. Darbų ciklas „Dzeta funkcijų reikišmių pasiskirstymas (1996–2006 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas.*
7. Audrius Padarauskas, Vida Vičkačkaitė. Darbų ciklas „Chromatografiniai ir elektromigraciniai metodai: naujos derivatizacijos, koncentravimo ir atskyrimo sistemos (1993–2006 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas.*

Taikomosios mokslinės veiklos (eksperimentinės plėtros) darbai

1. Matas Vytautas Gutauskas. Darbų ciklas „Pluoštinių polimerų eksploatacinio stabilumo vertinimo sistemos sukūrimas ir taikymas (1967–2006 m.)“. *Pateikė Kauno technologijos universiteto senatas, Lietuvos tekstilės institutas (steigėjas – Lietuvos Respublikos ūkio ministerija).*
2. Robert Mokrik, Jonas Mažeika. Darbų ciklas „Baltijos artezinio baseino hidrogeocheminis-izotopinis įvertinimas: dabartinė sandara ir raida (1988–2006 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas, Geologijos ir geografijos instituto taryba, Lietuvos geologijos tarnyba prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos, VĮ „Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūra“.*

BIOMEDICINOS MOKSLŲ SEKCIJA

Fundamentiniai ir taikomieji mokslinių tyrimų darbai

1. Gediminas Arvydas Biziulevičius. Darbų ciklas „Mikrobinės ląstelės sienelės ardantys fermentai:

biotechnologija, savybės, taikymas (1975–2006 m.)“. Pateikė Vilniaus universiteto Imunologijos instituto taryba.

2. Svetlana Bondarenko, Vytautas Kontrimavičius. Monografija „Laukinių ir naminių paukščių apolparaksidai“ (Osnyvy cestodologij, t. XIV, Moskva, 2006, rusų kalba). *Pateikė Vilniaus universiteto senatas.*
 3. Rimantas Daugelavičius, Elena Bakienė. Darbų ciklas „Mikroorganizmų apvalkalėliai: laidumo įvertinimo metodai ir įveikimo būdai (1994–2006 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto senatas.*
 4. Adolfas Toleikis, Vilmantė Borutaitė, Vida Mildažienė. Darbų ciklas „Mitochondrijų funkcijų valdymo ir jų atsako į stresą mechanizmai (1989–2006 m.)“. *Pateikė Kauno medicinos universiteto senatas.*
- Taikomosios mokslinės veiklos (eksperimentinės plėtros) darbas
- Milda Zita Vosylienė, Nijolė Kazlauskienė, Gintaras Svecevičius, Elena Danutė Marčiulionienė, Danguolė Montvydienė. Darbų ciklas „Biologinių testų taikymas vertinant vandens aplinkos toksiškumą (1986–2006 m.)“. *Pateikė Vilniaus universiteto Ekologijos instituto taryba, Botanikos instituto taryba, Aplinkos apsaugos agentūra, Radiacinės saugos centras, Jungtinių Tautų vystymo programos Pasaulio aplinkos fondas.*

TECHNOLOGIJOS MOKSLŲ SEKCIJA

Fundamentiniai ir taikomieji mokslinių tyrimų darbai

1. Henrikas Pranevičius. Darbų ciklas „Kompiuterinių sistemų formalizavimas ir modeliavimas: teorija ir taikymai (1990–2006 m.)“. *Pateikė Kauno technologijos universiteto senatas.*
 2. Vladas Vekteris. Darbų ciklas „Mechatroninės mašinų inžinerijos tribologinių sistemų tyrimai (1984–2006)“. *Pateikė Vilniaus Gedimino technikos universiteto senatas.*
- Taikomosios mokslinės veiklos (eksperimentinės plėtros) darbai
1. Marija Burinskienė, Vitalija Rudzkiene. Darbų ciklas „Lietu-

vos teritorijos darniosios plėtros metodologinės paradigmos, tyrimai ir taikymai (1997–2006 m.)“. Pateikė Vilniaus Gedimino technikos universiteto senatas, Mykolo Romerio universiteto senatas, Lietuvos pramoninių konfederacija.

2. Valentina Dagienė. Darbų ciklas „Informacinės technologijos bendrajai ugdymui: diegimo kryptų formavimas, mokomosios programinės įrangos kūrimas ir lokalizavimas (1990–2006 m.)“. *Pateikė Matematikos ir informatikos instituto taryba, Bendra Lietuvos-Rusijos-Olandijos įmonė UAB „TEV“.*
 3. Vytautas Dagilis, Liutauras Vaitkus. Darbų ciklas „Vožtuvinės šaldymo sistemos šaldytuvai (1997–2006 m.)“. *Pateikė Kauno technologijos universiteto senatas, AB „Snaigė“.*
 4. Antanas Pedišius, Jurij Tonkonogij, Gediminas Zygmantas, Nerijus Pedišius. Darbų ciklas „Valstybės etalonų ir eksperimentinės įrangos komplekso skysčių, dujų ir šilumos kiekių vertėms atkurti ir jų matavimo priemonėms tirti ir bandyti sukūrimas (1995–2006 m.)“. *Pateikė Lietuvos energetikos instituto taryba, Valstybinė metrologijos tarnyba, AB „Lietuvos dujos“, VĮ „Energetikos agentūra“, Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija.*
 5. Petras Petraškevičius, Jonas Skeivalas, Algimantas Zakarevičius, Eimuntas Kazimieras Paršeliūnas. Darbų ciklas „Lietuvos geodezinio pagrindo sukūrimo ir plėtros Europos lygmenyje technologijų tobulinimas ir taikymai (1990–2006 m.)“. *Pateikė Vilniaus Gedimino technikos universiteto senatas, UAB „Aerogeodezijos institutas“ taryba, Nacionalinė geodezijos, kartografijos ir žemėtvarkos įmonių asociacija.*
- Atsiliepiamus ir siūlymus siųskite Lietuvos mokslo premijų komisijai iki 2008 m. sausio 2 d. adresu: Gedimino pr. 3, LT-01103 Vilnius.

Lietuvos mokslo premijų komisija

Naujasis KTU rektorius: pirmenybė žinioms ir idėjoms

Baigiamasis iškilnių akordas – Kauno miesto simfoniniam orkestrui diriguoja Modestas Pitrenas

Atkelta iš 6 p.

geriausi Lietuvos universitetai galėtų būti įvardyti mokslo universitetais ir pradėti tinkamai finansuoti? Tokia sistema ir objektyvus vertinimo kriterijai daug labiau paskatintų sveiką konkurenciją negu mistinis studentų „krepšelis“, teigė rektorius.

Universitetai turi atitikti visuomenės lūkesčius, bet kartu ir iniciuoti būtinus pokyčius. Be to, rektorius pabrėžė svarbą tausoti valstybinę kalbą, nepasiduoti nepamatuotiems moderniams vėjams. Visa tai klausytojų neliko nepastebėta.

Tiesą sakant, naujojo rektorius kalboje nebuvo šiai aukštajai mokyklai būdingo inžinieriaus profesijos aukštinimo. Sunku būtų prisiminti, ar rektorius ir sveikintojų kalbose apskritai buvo užsiminta apie inžinieriaus profesijos ir jos prestižo reikalus šalyje. Bet gal šių eilučių autorius kai ko paprasčiausiai nenugirdo.

Rektorius Raimundo Šiaučiūno prakalbą susirinkusieji sutiko pritariančiais plojimais. Bene ilgiausiai trukusi iškilnių dalis buvo skir-

ta inauguruoto rektorius sveikiniams. Po jų svečiams koncertavo Kauno miesto simfoninis orkestras, kuriam dirigavo Modestas Pitrenas.

Kaip garbės ginklas įteikta „Strategija“

Į ką pirmiausia naujasis rektorius žada telkti jėgas? Tvirtina, kad labai svarbu atnaujinti pedagoginį personalą, disertacijas apsigynusius jaunos mokslų daktarus įtvirtinti universitete, kad jie nebūtų prarasti studijoms ir mokslui. Būtina užtikrinti sąlygas jauniems ir gabiems dėstytojams sparčiau kopti karjeros laiptais, o doktorantams reikia sudaryti galimybes doktorantūros metu pusę etato dirbti akademinuose padalinuose, juos būtina pritraukti prie užsakomųjų darbų ir projektų vykdymo. Antra užduotis: dėti visas pastangas, kad KTU galėtų sėkmingai konkuruoti dėl ES struktūrinių fondų lėšų, kurios 2007–2013 m. pasieks Lietuvą. Tai galimybė sustiprinti KTU infrastruktūrą, mokslo ir studijų kokybę.

Rektorius susirūpinęs ir pasiryžęs siekti, kad sparčiau negu vidutiniškai Lietuvoje didėtų KTU darbuotojų atlyginimai. Laikas didinti santykinį profesorių ir docentų etatų skaičių. Norint įvykdyti šiuos uždavinius, teks koreguoti universiteto finansų politikos prioritetus, daugiau lėšų skirti darbo užmokesčiui, pritraukti papildomų lėšų KTU materialinei bazei atnaujinti, naujai įrangai įsigyti, remontuoti studentų bendrabučius ir patalpas.

Šventės, kad ir kokios malonios, ateina ir praeina. Ateina realių darbų ir sprendimų metas. Neatsitiktinai inauguracinių iškilnių metu KTU Tarybos pirmininkas Aleksandras Vasiliauskas akademinės bendruomenės vardu sveikindamas rektorius Raimundą Šiaučiūną įteikė jam ir savo autorinę knygą *Strategija*. Ko jau ko, o strateginio mąstymo, ateities vizijos matymo niekam nėra duota per daug. Palinkėkime naujam rektoriumi stiprybės ir gerų pagalbinių užsibrėžtiems tikslams bei darbams įgyvendinti.

Gediminas Zemlickas

Atkelta iš 10 p.

Pirmiausia tai natūrali globalizacijos problema, susijusi su informacinės visuomenės plėtote. Ši žinių ekonomikos problema seniai žinoma Europoje. Buvusi Jungtinės Karalystės ministrė pirmininkė Margaret Thatcher teigė, kad žinių ekonomikoje pakanka 15 proc. išsilavinusių, profesionalių darbuotojų, kad būtų galima aprūpinti pasaulio ir atskirų šalių BVP augimą. Europoje gyvuoja nuostata, kad tai santykio 20 ir 80 proc. problema. Tai reiškia, kad 20 proc. gerai išsilavinusių šalių gali aprūpinti pakankamą pasaulio ekonomikos augimą. O likusios menkai išsilavinusios gali tuo saikingai naudotis. Tą problemą gyvina visas pasaulis, ji ateina ir iki mūsų. Dabar ir mes pajuntame, kad žemos kvalifikacijos žmogus nereikalingas. Kitas dalykas, kad Lietuvoje ir aukštos kvalifikacijos žmogus nėra labai reikalingas, išsilavinimas ir profesionalumas dar netapo profesinės karjeros svirtais Lietuvoje.

V. Daunoraitė. Lietuvoje, kaip ir Europoje, daugiau kaip 60 proc. BVP sukuriama paslaugų sektoriuje. Gal ir mes tai pradėdame jausti. Ar tokiu atveju žaliavų ir energijos brangimas gali menkiau paveikti ekonomikos augimą?

Prof. O. G. Rakauskienė. Žaliavų ir energijos brangimas visada turi labai didelę, net lemiamą įtaką. Kai tik brangsta žaliavos, benzinas, elektra, brangsta ir visos vartojimo prekės. Tačiau yra svarbu priežastys, kodėl brangsta benzinas, nekilnojamoji turtas. Nors kai kurie analitikai teigia, jog nekilnojamojo turto kainų „burbulas“ sprogs, tačiau taip nebūna, kad kainos labai sumažėtų. Paprastai jos patiria tik nežymius svyravimus, nes bendra pasaulio tendencija – tik aukštyn. Reikėtų žiūrėti, kokios tos tikrosios infliacijos priežastys.

V. Daunoraitė. Kokią įtaką ekonomikos raidai ar bent jau dabartinei situacijai turi Lietuvos verslininkų, monopolininkų nuolatinis noras gauti labai didelį pelną? Kokio lygio pelnas yra užsienio šalyse?

Prof. O. G. Rakauskienė. Manau, kad monopolininkai, pasinaudodami normalia infliacija, dar labiau kelia šilumos, energijos kainas, maisto produktų kainas – t. y. įsuka infliacijos spyruoklę. Nors 8 proc. infliacija sparčiai augančiai ekonomikai nėra jau tokia didelė, tačiau mūsų monopolijoms, stambioms įmonėms tai labai tinkamas momentas kelti kainas. Niekur negaunama tokių pelnų kaip Lietuvoje, kur siekiama metų metais juos išlaikyti. Tokia verslo monopolijų ir politikų sąjunga ir įsuka infliacijos ratą. Verslo, interesų grupių įtaka valdžios struktūroms tokia, kad apie tai niekas net nemėgina diskutuoti, aiškintis ir analizuoti priežasčių, nekalbama apie realią padėtį. Žmonės turi teisę į įvairius požiūrius ir galimybę juos išreikšti. Ekonomistų yra, tačiau diktuoja ir priima sprendimus ne

Šiomet Mykolo Romerio universiteto mokslo metų pradžios šventę įprasmino duris atvėręs naujasis pastatas

Lietuvos ekonomika: europietiškos ar amerikietiškos vertybės?

jie, jų vietą užima politikai, žurnalistai, matematikai, fizikai, politologai. Visi pučia į vieną dūdą, nėra jokių alternatyvinių požiūrių ir diskusijų.

Ekonominiai sprendimai, nepagrįsti moksliniais tyrimais, neretai esti labai korektiški, nekompetentingi. Problema ta, kad politikams kartais trūksta profesionalumo. Kadangi ne visada tariamasi su mokslininkais, o jei ir tariamasi, ne visada atsižvelgiama į jų pastabas, nenumatomi priimamų įstatymų ekonominiai ir socialiniai padariniai, pageidaujami dalykai mėginami pateikti kaip realūs. Dėl to kyla nelauktų problemų.

Vertybės: europietiškos ar amerikietiškos?

V. Daunoraitė. Ką reiškia socialiai orientuota ekonomika? Ar ji integruoja savyje ir verslininkų socialinę atsakomybę?

Prof. O. G. Rakauskienė. Sėkmingai besiplėtojantis verslas yra mūsų ekonomikos augimo pagrindas. Tačiau nesusiformavus viduriniam socialiniam sluoksniui, didelei visuomenės daliai gyvenant skurdžiai, verslas taip pat patiria nuostolių. Juk dėl ribotų profesinės karjeros galimybių, menkų atlyginimų, nepagarbos mokslininkui, profesionalui, iš Lietuvos emigravo beveik pusė milijono darbingo amžiaus žmonių ir kai kuriose srityse jau trūksta darbuotojų.

prie socialinių problemų sprendimo apmokant darbuotojams tam tikras socialines paslaugas, padedant besimokantiems, keliantiems kvalifikaciją, besirūpinantiems sveikatos stiprinimu žmonėms.

Socialinės gerovės valstybėse, kurių pavyzdžiu mes norėtume sekėti, seniai rūpinamasi jaunimo, vyresnio amžiaus žmonių, moterų ir kitų socialiai pažeidžiamų grupių padėtimi. Manychiau, kad Lietuva būdama ES narė turėtų puoselėti europinę vertybių sistemą, kurios pagrindas – žmogus.

Vadinasi, verslininkai turi jausti socialinę atsakomybę. Visuose Europos dokumentuose teigiama, kad

socialinė verslo atsakomybė didina verslo konkurencingumą. Juk kuo mažiau šalyje neturtingų, tuo geriau plėtojasi ir verslas. Kad ateityje būtų geriau, reikia dabar investuoti pinigais. Taigi būtina suvokti, jog strateginis, toliaregiškas mąstymas susijęs su socialinių aspektų suvokimu.

V. Daunoraitė. Lietuvoje kol kas tebevyrauja požiūris, kad valstybė neturi dalyvauti rinkos ekonomikoje, kad ji tik trukdo ekonomikos plėtrai. Valstybė tarsi lieka „išmesta“ iš ekonomikos lauko. O iš esmės jai tenka tik socialinių problemų sprendimo arba „gaisrų gesintojo“ vaidmuo...

Prof. O. G. Rakauskienė. Tai iškreiptas, sakyčiau, primityvus požiūris į valstybės vaidmenį ekonomikoje. Iš tiesų mūsų valstybė pastaruosiu laikotarpiu buvo tarsi nustumta nuo arenos, dėl jos dalyva-

funkcionuojančios rinkos ekonomikos elementus šalyje mums būtina aiškiau suvokti valstybės vaidmenį, jos funkcijas, svarbiausius tikslus ir jų įgyvendinimo svirtus ekonomikoje. Valstybei visada turi rūpėti ekonomika. Jeigu Lietuva siekia sumažinti atsilikimą nuo pirmaujančių ES valstybių, jos vyriausybė turi būti labai aktyvi ir nevengianti drąsių sprendimų.

V. Daunoraitė. Ar mūsų valstybėje yra subalansuoto plėtros strategija? Dėl kokių priežasčių nemokame strategiškai mąstyti? Gal renkames ne tuos prioritetus?

Prof. O. G. Rakauskienė. Geras klausimas. Tai mūsų silpnybė. Trūksta toliaregiškų, į ateitį orientuotų sprendimų. Mes mąstom, kaip dabar išgyventi. Visos šalys, kurios iš atsilikusių tapo lyderėmis, pirmiausia daug dėmesio ir finansų skyrė aukštajam mokslui, investicijoms į technologijas bei inovacijas.

O Lietuvoje vis dar teigiama, kad jeigu ateinančiais metais ir vėl bus socialiai orientuotas biudžetas, tai Lietuvos ekonomiką ištiks krizė... Bet juk Skandinavijos šalys tokiu keliu ir išėjo iš atsilikimo. Ir dabar, nors tose šalyse didžiausi mokesčiai, jų žmonės džiaugiasi, kad gyvena socialinės gerovės valstybėse. Vadinasi, toks kelias jiems priimtinas. Manau, kad jis priimtinas ir mums, bet kuriuo atveju labiau negu amerikietiškas.

Tik mes neįpratę plačiai mąstyti, nesiorientuojame į perspektyvą. Kai ekonomika ilgą laiką buvo žemo lygio, skurdas neleido mąstyti strategiškai, įpratome, kad nuolat tenka galvoti apie išgyvenimą. Bet jeigu pasirinkome europietišką kelią, laikas keistis.

Kitas dalykas, kaip jau minėjau, kad būdami europiečiai, orientuojamės į amerikietiškas vertybes, tarp kurių pirmiausia – vartojimas. Vaikai auga „akropolis“ kultūra tapatinama su „akropolis“. Gerai, kad žmonės vartoja, tačiau blogai, kad į svetimą kičą jie iškeičia savąsias kultūros vertybes. Jaunoji karta auga puoselėdama nuostata, kad gerai tai, kas parduodama. Nėra prestižas būti kultūringu, išsilavinusiu, dvasiškai turtingu žmogui.

Neseniai teko analizuoti Vilnius kartu su ES atliktą tyrimą. Sociologai domėjosi, kokios vertybės atitinka europiečio verslo sėkmės formulę ir kokios – lietuvių.

Paašškėjo paradoksali situacija: Europoje žmonės įsitikinę, jog verslo sėkmės pagrindas – išsilavinimas, profesionalumas ir mažiausią įtaką turi apsukrumas. Lietuvoje ši piramidė – atvirkščia. Žmonės įsitikinę, kad sėkmę užtikrina apsukrumas, ryšiai, o profesionalumas ir išsilavinimas – vertybių piramidės apačioje. Tenka tik apgailestauti, jog Lietuvoje – labai iškreipta ir primityvi vertybių sistema. Reikia nepamiršti, kad esame europiečiai, o ne amerikiečiai.

Ar tik ne dėl to ir kuriant strategijas nelabai linkstama tartis su mokslininkais, atsiklausti jų bei visuomenės nuomonės. Vienintelis ruporas – Laisvosios rinkos institutas. O juk mūsų universitetuose yra mokslininkų – protingų, mąstančių, kūrybingų žmonių. Jie gal ir negali pateikti vieno recepto, vienareikšmių išvadų, tačiau profesionaliai analizuoja, mąsto, mato problemas ir siūlo, kaip jas spręsti. Būtina įsiklausyti į jų nuomonę.

V. Daunoraitė. Ačiū už pokalbį.

Kalbėjosi Valentina Daunoraitė

Naujosios universiteto auditorijos pritaikytos šiuolaikiniams studentų poreikiams

Stambus verslas Europos Sąjungoje prisiima dalį atsakomybės už socialinių problemų sprendimą: rūpinasi geresnėmis darbo sąlygomis, darbo jėgos atkūrimu, žmogiškųjų išteklių kokybe. Čia, manau, Lietuvoje žengtas pirmas labai svarbus žingsnis. Lietuvos pramonininkų konfederacijos prezidentas prof. Bronislovas Lubys pakvietė pramonininkus prisidėti

vimo ekonomikoje vis dar abejojama. Šiuolaikinėje pasaulio ir ES šalių ekonomikoje valstybės dalyvavimas joje kaip tik didėja, nes formuojantis informacinei, žinių visuomenei auga švietimo, sveikatos apsaugos, intelektualio kapitalo kaip žmogiškųjų išteklių kokybės dimensijų reikšmė, taip pat stiprėja valstybės saugumo ir strateginės funkcijos. Įtvirtinus svarbiausius

Atkelta iš 1 p.

Kartu su kolegomis iš Jungtinės karalystės NARIC centro D. Hamshere parašė knygą ir parengė pristatymų ciklą apie nelegalius diplomus *„Apgaulės laipsniai“*. Visame pasaulyje šis ekspertas moko valstybių tarnautojus ir darbuotojus, kaip atpažinti padirbtus diplomus. Vilniuje vykusioje konferencijoje jis skaitė pranešimą *„Lengvai gaunami laipsniai – įvadas į apgaulingą pasaulį internete“*. Po pranešimo D. Hamshere atsakė į Mokslo Lietuvos atstovo klausimus.

Legendų apie asmenį kūrimo industrija

Visame pasaulyje nelegaliai gaunami aukštojo mokslo diplomai ir suklustoti mokslo daktarų laipsniai šio „verslo“ savininkams teikia milijardinius pelnus. Taigi kartu su narkotikų ir sekso paslaugų „bizniu“ nelegalių diplomų pardavimas, ko gero, dabartiniame pasaulyje yra vienas didžiausių nelegalių paslaugų teikimo „bankinių“.

Jūsų minėtos „industrijos“ tarpusavyje susijusios. Aukštojo mokslo diplomų padirbinėjimas tiesiogiai siejasi su asmens dokumentų padirbinėjimu ir milžiniška industrija, kuri skirta legendų apie asmenį kūrimui. Taip pat šių paslaugų teikėjai užsiima ir istorijų kūrimu, kurių reikia pagrindžiant netikrą diplomą. Šis verslas ypač paplitęs Azijos šalyse.

Taip pažeidžiami atskirų valstybių interesai, taip pat žmonių teisės, nes asmenys, turintys nelegalius diplomus, suklustotus mokslinius laipsnius, užima pareigas, į kurias pretenduoti neturi teisės.

Tai iš tikrųjų labai didelė problema. Londono policijoje įkurtas atskiras padalinys kodiniu pavadinimu *Sterling*. Agentai infiltruojami į nelegalias organizacijas, kurios užsiima netikrų diplomų pardavimu. Taip siekiama išsiaiškinti nelegalias organizacijas ir stabdyti jų veiklą.

Ar tai pavienių gudročių sumanytas verslas, o gal visame pasaulyje jau susiformavo ir tarptautinės organizacijos? Kitaip tariant, ar tai pasaulyje jau tapo organizuota nuskalstama veikla?

Duomenys rodo, kad viskas prasidėjo nuo pavienių asmenų. Laikui

Atsargiai – netikri diplomai!

Lietuvos mokslininkų mobilumo centro 3-joji metinė konferencija atidaro švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė; sėdi – ministerijos sekretorius dr. Giedrius Viliūnas, Suomijos nacionalinės švietimo tarybos švietimo konsultantė dr. Carita Blomqvist ir Latvijos rektorių tarybos generalinis sekretorius ir švietimo vadybos profesorius Latvijos universitete Andrejs Rauhvargers

kurį kelia šis nelegalus verslas. To verslo atstovai kai kuriose valstybėse sugeba prasiskverbti į aukštas pareigas, dirba net tokiose tarnybose, kurios privalo aiškintis ir gaudyti nusikaltėlius. Sunkumai kyla iš to, kad tokio tipo nusikaltimuose nėra aukos, nors iš tikrųjų yra daugybė nukentėjusiųjų.

Turite mintyje Europos Sąjungą ar ir kitas pasaulio valstybes?

Tai daug platesnė pasaulinė problema. Šis nelegalus verslas yra ypač išsiplėtojęs besivystančiose šalyse, nes iš tų šalių daugiausia atvyksta studijuoti į Europą.

Iš Jūsų konferencijoje skaityto pranešimo aiškėja, kad Airijoje, Didžiojoje Britanijoje, net JAV ir daugybėje kitų šalių veikia šių nelegalių organizacijų lizdai. Jos save vadina „universitetais“ ir kitokio tipo aukštosiomis mokyklomis, nors dažnai išvis nevykdo jokios studijų veiklos, veikia tik virtualioje erdvėje.

Asmenys, užsiimančios tokio verslu, gali gyventi minėtoje šalyje, bet dažniausiai jose neveikia, o tai daro trečiojoje šalyje. Įrodyti jų veiklos nelegalumą be galo sunku. Man yra žinomas atvejis, kai Londono

la, tokią mokyklą sunku prigriebti. Tačiau gal įmanoma patikrinti studijų kokybę, studijų programas? Tarkime, programos gali būti tvarkingos, o studijos nevykdomos, fiktyvios, bet diplomai išduodami. Ar tikrinama, kaip vykdomos įtartinų mokyklų studijos?

Toks tikrinimas gali padėti, bet gali ir nepadėti. Didžiojoje Britanijoje, iš kur esu kilęs, visa švietimo sistema yra labai liberali. Tai britų švietimo tradicija. Studijų kokybės patikra – tai studijų programų vykdymo filtras, bet jis toks, kad per jį sugeba prasiskverbti ir nelegalūs operatoriai. Filtras neapsaugo.

Tad ko reikia veiksmingesei kovai?

Reikia didesnio valstybių politinio supratimo ir politinės valios veikti. Deja, viso to vis dar labai trūksta.

Tačiau laukiant, kada atsiras ta politinė valia, galima jos ir nesulaukti. Neįmanoma efektyviai veikti remiantis esama teisine baze?

Tai gana sudėtinga, nes Europos Sąjungoje švietimo politika decentralizuota. Yra valstybių, kuriose veikia griežti įstatymai, bet yra ir tokių, kuriose labai liberalios tradicijos. Be galo sudėtinga pasiekti, kad ES būtų priimti ir įgyvendinti vienodi ar bent panašūs teisės aktai bei normos.

Bet ar iš principo įmanoma, jeigu būtų politinės valios?

Tai įmanoma, bet reikia, kad smarkiai pasikeistų mentalitetas, ypač didžiojoje ES šalyje. Didžiojoje Britanijoje reikėtų iš esmės reformuoti aukštojo mokslo įstatymą, aktą, pagal kurį veikia šalies universitetai. Taip pat yra ir Prancūzijoje – ten dabar labai lengvai įsteigiamos aukštosios mokyklos. Pertvarkyti jų steigimo tvarką sudėtinga, nors iš esmės įmanoma.

Prie ko tai atves, jeigu visas šis nelegalios veiklos procesas bus paliktas saviškai? Koks aukštasis mokslas bus po 20–30 metų?

Jokiu būdu negalima palikti saviškai. Kas vyks? Bus kelių tipų aukštosios mokyklos – labai gerai vertinami universitetai ir išgalvotos, realiai neegzistuojančios, bet užsiimančios nelegalia veikla institucijos. Atsirastų vis daugiau tarpinių institucijų, kurios veiks „pilkos zonoje“,

bus labai sunku jas susekti. Ar tai visiškai nelegalios institucijos, o gal jų veikloje esama ir tam tikrų vertingų elementų? Ateityje daugės klausimų, bet ir atsakymų turėtų daugėti.

Svečias iš Kanados Yves E. Beaudin

Laisvosios rinkos perversijos

Dokumentų padirbinėjimas – tai valstybės pamatų griovimas. Tad ar nelegalūs aukštojo mokslo diplomų gamintojai, mokslinių laipsnių dokumentų padirbinėtojai nėra valstybės pamatų griovėjai?

Nemanau, kad tai būtų reguliuojamas procesas. Jis labai organiškas, būdingas laisvajai rinkai. Švietimas yra tapęs didžiule rinka. Joje yra paklausa tiek žinioms ir tikrai kvalifikacijai įgyti, tiek paprasčiausiam popieriui, koks ir yra padirbtas diplomatas. Rinka suteikia ir vieną, ir kitą, joje galima rasti visko.

Tačiau net ir Jūs, valstybės institucijoms atstovaujantis ekspertas, negalite viešai įvardyti nelegalius diplomus ir mokslinius laipsnius teikiančias institucijas. Supratau, kad jos grasina teismais, nesibaigiančiais procesais ir kitokiais nemalonumais?

Ironiška, bet šiais metais buvo toks atvejis. Jungtinės Karalystės NARIC informacinis centras organizavo didelę konferenciją, į kurią atvyko dalyvių iš viso pasaulio. Konferencijoje galėjo dalyvauti visi norintieji, buvo kalbama apie nelegalias studijas, diplomų pirkimą. Į renginį užsiregistravo ir nelegalių institucijų atstovai. Jie atvyko su savo teisininkais ir aršiai gynė savo interesus, reikalavo visų pranešimų ir kalbų tekstų, kuriuos grasino pa-

naudoti būsimuose teismo procesuose.

Kokie jų argumentai? Matyt, įrodinėja, kad veikia legaliai, teikia višioms reikalingas paslaugas?

Žinoma, jie turi gynybos argumentų. Vienas iš jų, kad negali gauti akreditacijos jokioje valstybėje, nes vyriausybės jų atžvilgiu nusiteikios priešiški. Nacionalinės vyriausybės, girdi, konservatyvios, nesupranta naujų studijų teikimo būdų ir formų. Dėl to jie, esą, nukentė.

Be to, labai sunku įrodyti jų nelegalią veiklą, pavyzdžiui, tai, kad jie neorganizuoja studijų, kažko nepadarė. Didžiojoje Britanijoje ir kai kuriose kitose šalyse nėra teisinio apibrėžimo, kas yra universitetas. Todėl šiuo vardu piktnaudžiaujama.

Lietuvoje procesai dar valdomi

Kaip apibūdintumėte padėtį Lietuvoje? Turite mintyje nelegalių diplomų teikimo veiklą.

Šiuo metu gal nėra daug ką komentuoti, nes Lietuva – maža šalis, čia daug kas reglamentuojama teisės aktais, teisės įgyvendinimas gana akylai stebimas. Šia prasme Lietuvoje mažiau problemų negu Didžiojoje Britanijoje. Esama bėdų su nelegaliomis Rusijos aukštosiomis mokyklomis, tačiau tai jau kiti aspektai: socialiniai, kultūriniai...

Didėjant migracijai, į Lietuvą atvykstant daugiau užsieniečių, ypač iš Pietryčių Azijos regiono, Indijos, Pakistano ar trečiojo pasaulio šalių, ir jūsų šalis daug aštriau pajus tas problemas.

Kokį pavojų Jūs, Barselonoje dirbantis anglas, matote Lietuvai, kad nelegalios Rusijos aukštosios mokyklos skverbiasi į mūsų šalį?

Suprantama, kad Lietuva jaučia pavojų iš Rusijos. Kai Borisas Jelcinas buvo Rusijos prezidentu, vyko labai aktyvus veiklos liberalizavimas, tad šiandien atsirado nemažai ne-

legalių veiklų. Gaunamos stipendijos arba jomis fiktyviai pasinaudojama, atvykstanta į posovietines valstybes. Tai dviguba apgaulė, nes apgaudinėjama valstybė, kurios pinigai panaudojami tarsi stipendija, o tų šalių visuomenė patirs, ką reiškia fiktyviai parengti „specialistai“ ir jiems išduoti diplomai. Ar norėtume gydytis pas gydytoją, kuris yra „baigęs“ nelegalias studijas? Pastaruoju metu yra apie 80 Rusijoje registruotų internetinių portalų, kuriuose siūloma pirkti mokslinius laipsnius.

Esate gana pavojingos nelegalios veiklos ekspertas. Apie tai su kolegomis parašėte knygą. Ar kartais nesijaučiate kaip tas italų televizijos seriale „Aštuonkojis“ herojus komisaras Katanis, kuriam tenka nuolat rizikuoti?

(Juokiasi). Tą televizijos serialą primena ne tiek mano paties, o kai kurių kolegų gyvenimas ir veikla. Jie užsiima konkrečiais tyrimais, informacijos rinkimu ir nelegalių instancijų teisiniu persekiojimu. Pavyzdžiui, JAV gyvena vienas turtingas asmuo, kuris per penkerius metus išaiškino nemažai nelegalaus verslo institucijų. Štai tokių žmonių veikla man kelia pagarbą ir susižavėjimą.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Mokslo Lietuvos redakcija dėkoja Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus pavaduotojui Aurelijai Valeikienei už pagalbą darant šį interviu.

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Knygos apie nelegalius diplomus „Apgaulės laipsniai“ bendraautoris Duncan Hamshere

bėgant, ši nusikalstama veikla išsiplėtė ir didžiulius tarptautinius tinklus. Tie pavieniai asmenys vieni su kitais palaiko glaudžius ryšius. Ši veikla išsiplėtoja į bendrą interesą, veikiama organizuotai.

Jeigu yra interesas vienyti nusikaltėlius, tai ir valstybių mastu turėtų būti vienijamos kovos su tarptautiniu nusikalstamumu pastangos. Kas kliudo jas telkti?

Tai didžiulis rūpestis. Atskiros šalys dar ne visai suvokia pavojų,

policija nubaudė asmenį už tokią veiklą, bet tai buvo nedidelė bauda – 5 tūkst. svarų sterlingų. Nepavyko įrodyti didesnių nusikaltimų, nors visiems akivaizdu, kad jų yra.

Kai valstybės švietimo filosofija pernelyg liberali

Jeigu valstybė išduoda leidimą aukštajai mokyklai legaliai veikti, o prisidengus ja vykdoma nelegali veik-

Pabaiga. Pradžia Nr. 13, 14

Apie lygiagrečių kompiuterinių skaičiavimų sistemą *LitGrid* kalbamės su Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakulteto prodekanu, *LitGrid* projekto vadovu doc. dr. Algimantu JUOZAPAVIČIUMI. *LitGrid* sistema praturtėjo nauju superkompiuteriu, vadinasi, ir naujomis galimybėmis – tai ir davė pretekstą mūsų pokalbiui.

Į ką reikėtų orientuotis

Labai turiningai papasakojote apie lygiagrečių kompiuterių skaičiavimų sistemos „LitGrid“ veiklą. O kokiomis „Grid“ galimybėmis šiandien naudojasi kitos šalys? Į ką mums reikėtų orientuotis, jeigu taikytume į modernios šiuolaikinės valstybės statusą?

Nėra taip paprasta atsakyti, kokios turėtų būti tokios sistemos šiuolaikinės galimybės. Jų gali būti daug. Viena iš jų – superkompiuteriai studentams. Remsiuosi savo asmenine patirtimi. Berods vasario mėn. buvau Vokietijos miestelyje Garchinge, netoli Miuncheno. Jame kaip Miuncheno technikos universiteto padalinys yra įsikūręs vienas iš keturių ar penkių Vokietijos superkompiuterių centrų. Specialiai iš Miuncheno į tą miestelį nutiesta metro linija. Tai štai tame kompiuterių centre vyko konferencija, kurios metu mums buvo surengta ekskursija. Lankėmės pastate, kuris yra apgaubtas kitu pastatu („kubas kube“), ir tame vidiniame statinyje yra keli aukštai. Trečiajame aukšte išdėstyti tokie patys kompiuteriai, kokiais ir mes naudojames (SGI Altix-4700), tokios pat superkompiuterių „dėžės“.

Bet jų skaičius, ko gero, ne toks pat?

Ne toks pat. Ten yra 256 „dėžės“, ir jos visos pilnos. O mūsų „dėžė“ tik viena ir vos puspilnė. Vadinasi, jų superkompiuteris už mūsų yra 512 kartų galingesnis.

Kam tas centras skirtas?

Visiems Vokietijos studentams. Taip mums paaiškino. Bet kuris studentas gali prisijungti ir dirbti. Mes Vilniuje taip pat norėtume visiems Lietuvos studentams suteikti panašias galimybes. Aišku, mūsų šalyje studentų mažiau negu Vokietijoje, bet tikrai ne 512 kartų.

Kaip susišnekėti, kai mažai klausančių

Klausantis nuotaika bjūra.

Man nelabai bjūra. Manau, jeigu dirbsime protingai, gausime

Superkompiuteris plečia skaičiavimų horizontą (3)

Ir Vilniaus universitete studentams atsiranda vis daugiau galimybių naudotis moderniausiomis informacinėmis technologijomis; „LitGrid“ projekto vadovas dr. Algimantas Juozapavičius priima studento darbą

vis daugiau kompiuterių. Aišku, kol kas negalime netgi pradėti studentams teikti skaičiavimus superkompiuteriu – tiesiog trūksta kritinės masės. Tam būtų gerai panaudoti *LitGrid*, bet jam irgi dar reikia sustiprėti. Be to, ir papasa-

ekspertų grupių, kurios analizuotų padėtį, galimus sprendimus, atliktų analitines studijas. Tokias grupes turėtų sudaryti mokslininkai ir verslo ar pramonės atstovai. Tarptautiniuose projektuose sužinojus ką nors nauja norėtusi susėsti ir pasikalbėti.

Jūsų optimizmas užkreičiantis, nes vis akivaizdžiau, kad spauda gali atlikti gerą darbą skelbdama šiuos dalykus, padėdama specialistams išsiskirti. Kita vertus, iškart kyla klausimas, ar ne tie reikalai turi būti svarstomi ir sprendžiami prie LR Seimo veikiančiame Informacinės visuomenės plėtros komitete?

Seimas yra Seimas, jis užsiima „aukšta“ politika, tad ir minėtas komitetas yra daugiau politinis. Nėra mechanizmo,

kuris šiam komitetui suteiktų analitinės informacijos. Tokia pati padėtis LR Vyriausybės Informacinės visuomenės plėtros komitete, kiek žinau, ir Vidaus reikalų ministerijos skyriuose, skirtuose informatikos klausimams. Pastaruoju metu gal kiek geriau yra Švietimo ir mokslo ministerijoje, kuri užsakė bent porą galimybių studijų informatikos, informacinių technologijų ir jų taikymų srityse.

Kodėl nepaminėjote Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakulteto, taip pat Matematikos ir informatikos instituto, kur ir turėtų telktis informacinių technologijų bei išteklių plėtros „smegenys“?

Patys savo fakultetą laikome tarsi koncentratu, bet gal yra kitaip manančiųjų. Be to, toks svarstymas turėtų apimti daugiau institucijų.

Galimas daiktas, patys esame kalti ir nepakankamai reiškiamės visuomenėje. Kita vertus, organizuoti visoje Lietuvoje – ne universitetų paskirtis. Mūsų svarbiausia užduotis – mokyti studentus ir atlikti mokslo tyrimus. O ekspertų grupės, kuri rengtų analitinę informaciją pribrendusioms informatikos problemoms spręsti, poreikis akivaizdus. Man asmeniškai norėtusi aptarti intensyvių ir didelio našumo skaičiavimų poreikį Lietuvoje, galbūt tai ir būtų pirmas klausimas tokioje diskusijoje. Be to, sujungus kompiuterių išteklius, sukūrus atvirą jų veiksmingo naudojimo infrastruktūrą, taikymus ir paslaugas, būtų sudaromos sąlygos universitetams, mokslo institutams, gamybos bei verslo organizacijoms vykdyti mokslo ir technologijų plėtrą, atlikti bendrus mokslo ir technologijų plėtros darbus.

Integracija į tarptautinę mokslo erdvę

Dar pirmosios vyriausybės laikais buvo priimta informatikos plėtros programa „Lietuva-2000“. Tačiau ji liko neįgyvendinta.

Iš šių laikų perspektyvos galiu vertinti, kas toje programoje buvo ne visai gerai. Buvo nemažai tarybinio mąstymo: daug ką buvo mėginama reglamentuoti, administraciniais metodais buvo kviečiama užsienio bendrovė, kuri lyg ir turėjo viską padaryti. Pasirinkus užsienio bendrovę paaiškėjo, kad pasaulinėje rinkoje ji nėra labai konkurentiška. Be to, užsienio firmos veikdavo ir tebeveikia ne visai garbingai: jeigu tik pajunta, kad ko nors nežinome, tai dvigubai kelia kainas. Taip kalbėdamas aš nekritikuoju, o tik sakau, kad patirties stoka sukliudė įgyvendinti gerą programą *Lietuva-2000*.

Bet šiandien jau patirties pakanka?

Šiandien turime visai kito lygmens technines ir programines priemones. Kalbėsiu tik apie *Grid* technologijas. Jose moderniausios priemonės (pavyzdžiui, superkompiuterių ar naujausių telkinių, kitaip klasterių) sujungiami su jau turėta technika, tad galimybės vis tiek plečiasi. Duok Dieve, jas našiai, protingai panaudoti. Su technika ateina patirtis ir žinios. O svarbiausia – turime tikrai geras komunikacijos galimybes, ne tik tarp kompiuterių, bet ir tarp žmonių, todėl galime laiku sužinoti naujausią informaciją. Tai labai padea.

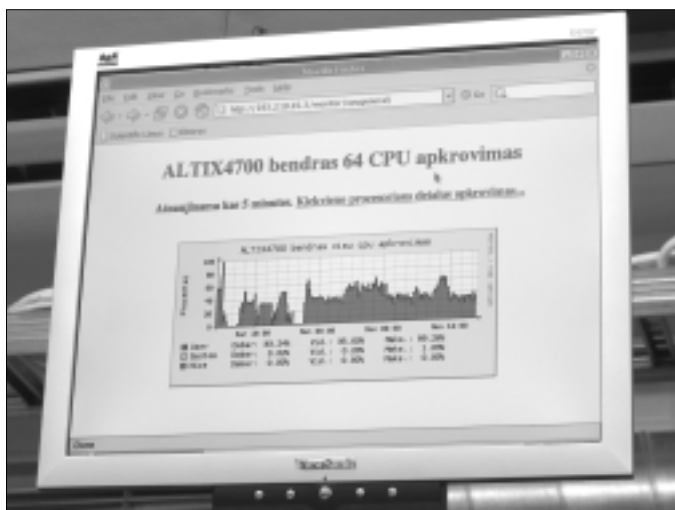
Dabar mes dalyvaujame ilgalaikeje *LitGrid* programoje ir keliuose ne tik Lietuvos (tokiuose kaip *GridTechno*), bet ir tarptautiniuose (*BalticGrid*, *EGI_DS*) projektuose. Susitinkame ir dirbame su daugeliu žmonių iš visos Europos. Dalyvaujame projektuose užmezgėme gerus darbo ryšius su Europos branduolinių tyrimų centro CERN specialistais, Švedijos technologijos universiteto, daugelio kitų mokslo institucijų tyrėjais.

Tai ir yra integracija į Europos mokslo erdvę?

Taip. Norėčiau pabrėžti, kad *Grid* technologijos yra vienas iš veiksnių, kurie sudaro prielaidas tokią integracijai, bent jau dabartiniame mūsų veiklos etape. Kuriamą infrastruktūrą, kuri padėtų mūsų mokslininkams atlikti reikalingus skaičiavimus, kai tik jų reikia. Kartu atsiranda ir kitokie, ne tik technologiniai, bet ir mokslo tyrimų arba naujoviškų infrastruktūrinių sprendimų ryšiai. Esame įsitraukę į 12 partnerių iš įvairių ES šalių turintį konsorciumą *SYRENE*, kurio tikslas – plėtoti *Grid* technologijas taip, kad jos konverguotų su superkompiuterių technologijomis. Į mus taip pat kreipia dėmesį kitų šalių mokslo institucijos. Toks dėmesys turi pagrindą, nes, pavyzdžiui, visiškai neseniai suprojektavome ir išbandėme naują galimą jungtį – superkompiuterio įjungimą į *Grid* infrastruktūrą. Tikime, kad patikrinus ir suderinus šiuos sprendimus, bus sudarytas patikimas ir veiksmingas būdas superkompiuterių ar net kelis superkompiuterius ir telkinius junginius naudoti plačiam mokslininkų (galbūt ir studentų) bei specialistų ratui.

Egzistuoja ir kitos gana realios galimybės. Pastaruoju metu esame pateikę porą paraiškų ES 7-ajai bendrajai programai, kurių vertė Lietuvai būtų daugiau kaip milijonas eurų. Yra realios galimybės gauti toki finansavimą. Sėkmingai plėtojamos *Grid* technologijos sudaro patikimą pagrindą ir garantijas, kad numatomi darbai bei mokslo tyrimai bus atlikti. Be to, mes esame iniciatoriai plėtojant ir vienijant kompiuterinius išteklius Baltijos šalyse, o tai tyrimams suteikia papildomų stimulų, nors kartu verčia gerinti *Grid* paslaugų kokybę. Aišku, reikia įdėti daug darbo ir pastangų, tačiau turimos idėjos nuteikia optimistiškai. Belieka dirbti.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Naujojo superkompiuterio apkrovos grafikas

koti apie tai nėra kam, kaip ir apie kai kurias kitas lygiagrečių ir paskirstytųjų skaičiavimų bei elektroninių paslaugų galimybes. Tačiau gerai žinau, kad verkšlenimas čia nepadės.

Studentų ar mokslo tyrimų padėti veikia ir tai, kad Lietuvoje informatikoje, informacinėse technologijose daug netvarkos, bent jau valstybiniame sektoriuje. Pavyzdžiui, informacinių sistemų arba elektroninių paslaugų kūrimas viešajame sektoriuje ir informacinių sistemų bei elektroninių paslaugų tyrimai nėra koordinuojami, nėra bendros politikos. Tos įstaigos ir žmonės (taip pat Lietuvos atstovai Informacinės visuomenės technologijų – *Information Society Technologies*, IST) direktorate Briuselyje), kurie atsakingi už sprendimus valstybiniu mastu, neturi

Mokslas Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas

Kalbos redaktorė Rūta Krasnovaitė

Stilistė Kristina Sakalauskiene

Dizainerė Jolanta Mitalauskaitė

Patarėjai: V. Būda, S. Goberis, J. Puodžius, A. Ramonas, J. Ulbikas, E. K. Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 ~ 5) 212 1235

Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslas Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://ml.lms.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslas Lietuvą“.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius

Tiražas 800 egz.